

Vol II.

VJESNIK

STAROSLAVENSKE AKADEMIJE

U KRKU

ZA GODINU 1913.

Uredio: PROF. N. ŽIC.

NAKLADOM STAROSLAVENSKE AKADEMIJE.
Tiskom „Kurykte“.
U KRKU 1914.

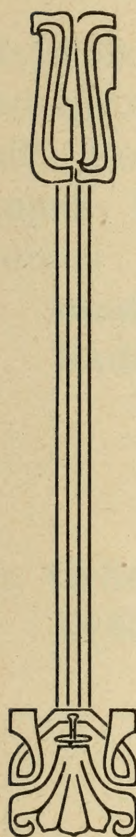
II.

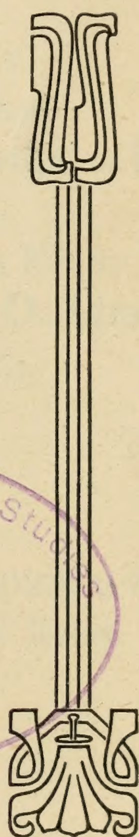
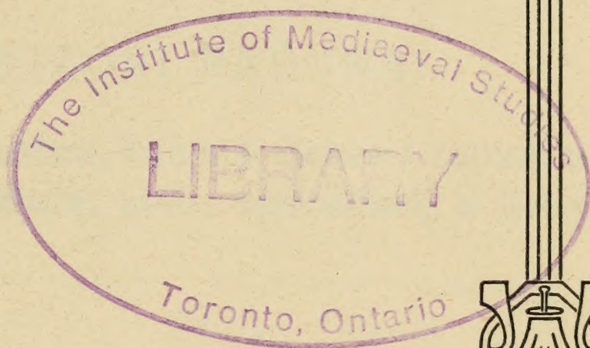
VJESNIK

STAROSLAVENSKE AKADEMIJE

U KRKU

ZA GODINU 1913.

NAKLADOM STAROSLAVENSKE AKADEMIJE.
Tiskom „Kurykte".
U KRKU 1914.

POKROVITELJ:

Dr. ANTUN MAHNIĆ,

BISKUP KRČKI.

RAVNATELJSTVO:

Predsjednik: **Oršić Matija,** kanonik u Krku.
Potpredsjednik: **Žic Nikola,** profesor u Krku,
Tajnik: **Polonijo Mate,** kancelar bisk. kurije u Krku.
Blagajnik: **Dminić Jakov,** kanonik u Krku.
Odbornici: **Gršković** Dr. **Antun,** kanonik u Krku; **Premuda Vinko,** dušobrižnik na Vrhu; **O. Ignacije Radić,** gvardijan Trećoredaca u Krku.

REVIZORI RAČUNA:

Msgr. **Orlić** Dr. **Antun,** kanonik-dekan i župnik u Krku; **Gršković Mate,** umir. vjeroučitelj u Krku.

ČLANOVI:

I. Počasni:

Jagić Dr. vitez Vatroslav, umir. sveučilišni profesor u Beču (zaključkom glavne skupštine 17. marta 1913.)
De Nunzio comm. Ulisse, profesor slavenskih jezika u Rimu (zaključkom glavne skupštine 17. marta 1913.).

Preminuli:

Strossmayer Dr. Juraj Josip, biskup u Đakovu (imenovan zaključkom glavne skupštine 25. jenara 1904., † 8. aprila 1905.)
Posilović Dr. Juraj, Metropolita i Nadbiskup u Zagrebu (imenovan zaključkom glavne skupštine 25. jenara 1904., † 26. aprila 1914.)

II. Utemeljitelji:

Bauer Dr. Antun, Metropolita i Nadbiskup u Zagrebu (Pristupio 1. novembra 1913.).
Mahnić Dr. Antun, biskup u Krku (Pristupio 18. nov. 1902.)

Preminuli:

Parčić Dragutin Antun, kanonik Zborne Crkve sv. Jeronima u Rimu (Pristupio 18. novembra 1902., † u Krku 25. decembra 1902.)
Vitezić Dr. Dinko, c. kr. financijski nadsavjetnik (Pristupio 18. novembra 1902. — † u Krku 25. decembra 1904.)
Strossmayer Dr. Juraj Josip, biskup u Đakovu (Pristupio 18. novembra 1902., † 8. aprila 1905.)
Posilović Dr. Juraj, Metropolita i Nadbisk. u Zagrebu (Pristupio 18. novembra 1902., † 26. aprila 1914.)

III. Podupiratelji:

Alfirević Dr. Antun, gimn. vjeroučitelj u Spljetu (pristupio 1905.)
Bauer kardinal *Dr. Fran Sal.,* knez-nadbiskup u Olomucu (1906.)
Butković Ivan, profesor bogoslovlja u Zadru (1912.)
Československá knihovna bohoslovců v Olomouci (1910.)
Dminić Jakov, kanonik u Krku (1902.)

Knjižnica reda sv. Franje Konventualaca u Šibeniku (1911.)
Marčelić Dr. Josip, biskup u Dubrovniku (1903.)
Milovčić Pavao, umir. dušobrižnik u Dubašnici (1910.)
Mrakovčić Josip, umir. župnik u Puntu (1902.)
Nedvěd Antun, umir. župnik u Staradu (1910.)
Msgr. Orlić Dr. Antun, kanonik-dekan i župnik u Krku (1902.)
Oršić Matija, kanonik u Krku (1906.)
Ožbolt Dr. Josip, liječnik u Rijeci (Senjskoj, 1903.)
Polonijo Mate, bisk. kancelar u Krku (1905.)
Premuda Vinko, dušobrižnik na Vrhu kod Krka (1902.)
Sparožić Ivan Pavao, umir. kurat na Susku (1908.)
Strohal Rudolf, umir. gimn. ravnatelj u Zagrebu (1912.)
Vajs Dr. Josip, sveučilišni docent u Pragu (1902.)

Preminuli:

Marek Dr. Ivan, kanonik u Pragu († 18. IX. 1913.)
Nakić Filip P., biskup u Spljetu (23. novembra 1905. — † 23. decembra 1910.)
Volarić Dr. Fran, kanonik-dekan i bisk. gen. vikar u Krku (18. nov. 1902. — † 1. sept. 1908.)
Volarić Fran Pavao, dekan i župnik u Vrbniku († 3. maja 1914.)

IV. Redoviti:

Andrijčić pop Antun, zemaljski prisjednik, Poreč.
Antončić Dr. Antun, odvjetnik, Krk.

Banić don Ante, natpop, Nin.
Barada don Mihovil, upravitelj župe, Dolac Donji kod Sinja.
Msgr. Barlè Janko, prebendar stolne crkve, Zagreb.
Berkan Grgur, žup. upravitelj, Rakotole (p. Motovun).
Bervaldi Dr. Josip, upravitelj župe Vranjic, p. Solin.
Bilić don Tomo, Betina.
Msgr. Binički Dr. Fran, profesor bogoslovlja, Senj
Bogović pop Toma, dušobrižnik, Sv. Fuska.
Bonačić Silvestar, natpop, Vis.
Bonefačić Dr. Kvir. Klem., dekan i župnik, Mali Lošinj.
Bonifačić Antun, župnik, Novalja.

Brajević Fran, trgovac, Spljet.
Brusić pop Mate, izl. kapelan, Rasopasno.
Bulić Msgr. Fran, um. gimn. ravnatelj, Spljet.

Canjko Valentin, vjeroučitelj, Varaždin.
Car Pacifik, župnik, Kolan na Pagu.
Colombis Jakov, c. kr. pošt. oficijal, Mali Lošinj.
Cvetko Msgr. Mate, prošt, Novi u Vinodolu.
Červar dr. Đuro, odvjetnik, Volosko.
Čubranić Juraj, um. dušobrižnik, Draga bašć.

Damianjević Ivo, umir. kur. upravitelj, Cres.
Damić Josip, župnik, Vid, p. Metković.
Dorotić Đuro, župnik, Vrbanj.
Dubrović Msgr. Matija, izl. kapelan, Opatija.

Ellner Antun, župnik, Dolenjavas, p. Lupoglava.

Fabijanić Antun, kapelan, Baška.
Fabijanić Dr. Nikola, liječnik, Volosko.
Filiplić Pravdoslav, župnik, Žminj.
Flegar Josip, župnik, Šušnjevica.
Flego Josip, župnik, Slum.
Frančisković Msgr. Dr. Josip, kanonik, Senj.
Franki Nikola, gimn. vjeroučitelj, Ogulin.
Frankola Fran, profesor, Pazin.
Frulić Šime, župnik, Grdoselo.
Fugošić Grgo, kurat, Ćunski.

Grabovac pop Jozo, umir. župnik, Sinj.
Grašić Josip, župnik, Beram.
Grčković Jerko, umir. župnik, Vrbnik.
Grego Nikola, kapelan, Omišalj.
Grgić Luka, kanonik, Spljet.
Grgin pop Ivan, Dusina, p. Vrgorac.
Gršković Dr. Antun, kanonik, Krk.
Gršković Ivan, kurat, Unije.
Gršković Mate, umir. vjeroučitelj, Krk.

Hlača Dragutin, kurat, Martinšćica.

Ivanišević Frano, umir. župnik, Krilo-Jesenice.
Ivanišević pl. Leopold, kanonik, Spljet.
Ivanišević Marko, župnik, Podgora.
Ivasović don Srećko, upravitelj župe, Sv. Filip i Jakov.

Janežić Dr. Konrad, odvjetnik, Volosko.
Jerkunica pop Fran, župnik, Kaštel-Sućurac.
Juranić Andrija, izl. kapelan, Risika.
Juranić Ivan, kapelan, Dubašnica.

Kalac Msgr. Anton, dekan i prošt, Pazin.
Kalebić pop Mijo, župnik, Dugopolje.
Kalogjerà pop Marko, župnik, Spljet.
Kević Dr. Mate, profesor, Pazin.
Koruza Ivan, župnik, Klana.
Koštiál Ivan, profesor, Gorica.
Kraljić pop Pavao, kor. vikar i kapelan, Krk.
Kraljić pop Toma, župnik, Poljica.
Krivičić Franjo, kapelan, M. Lošinj.
Kropek Stjepan, župnik, Stari Pazin.
Kumbatović Ivan, župnik, Severin.

Leban Henrik, učitelj, Prosek kod Trsta.
Lovrinčević kanonik Andrija, župnik, Lokvičići, p. Krivodol.
Lubin kanonik Ivan, župnik, K. Štafilić.
Luk Ivan, župnik, Lovran.
Lusina vitez Antun, ž. i d. uprav. u. m., Cres.

Maračić Jakov, župnik, Dubašnica.
Maračić Mate, dušobrižnik, Supetarska.
Marinculić Dinko, umir. dušobrižnik, Nerezine.
Matovac Pavao, župnik, Aržano.
Mihatov Toma, dušobrižnik, Pašman.
Milčetić Ivan, umir. profesor, Varaždin.
Milohnić Ivan, umir. profesor, Cres.
Milovčić Matej, župnik, Baška.

Mrakovčić pop Antun, Prag.
Mužina Miho, dekan i župnik, Omišalj.

Nežić vitez Antun, župnik, Čepić, p. Kršan

Ordinarijat Biskupski u Šibeniku.
Orlić Petar, kurat, Sv. Vid.
Oršić Ivan, župnik, Barbat.
Oršić Matej, kur. uprav., Orlec.

Palčić Dr. Josip, bisk. tajnik, Krk.
Papić Josip, kapelan, Rab.
Parčić Nikola, izl. kapelan, Nerezine.
Pavačić Josip, kurat, Belej.
Pazman Dr. Josip, sveuč. profesor, Zagreb.
Petriš Antun, dušobrižnik, Mundanije.
Pilepić Antun, kor. vikar i kapelan, Krk.
Plepel O. Petar, župnik, Suhidolac, p. Perković.
Počina Don Roko, prof. glagolice, Zadar.
Polić Mate, župnik, Vališselo.
Polić Nikola, dekan i župnik, Jelenje, p. Čavle.
Potočnjak Vjenceslav, župnik, Draga, p. Sušak.
Provincijalat Trećoredaca, Zadar.
Pulišić Dr. Vinko, Metropolita i Nadbiskup, Zadar.

Ravnateljstvo nadbisk. đačkog sjemeništa, Travnik.
Rubić pop Mijo, župnik, Poljica, p. Krivodol.

Samostan Franjevaca Konventualaca, Cres.
Samostan franjevački, Virovitica.
Samostan Male Braće, Pašman.
" " " Trsat.
" " " Otok kod Korčule.
" Sv. Marije Mandaljene, Dubašnica.
" Trećoredaca, Glavotok.
" " Krk.
" " Preko kod Zadra.

Sedláček Dr. Jaroslav, sveuč. prof., Prag, Smihov.
Seršić Ivan, kurat, Kornić.
Sintić Ivan, umir. župnik, M. Lošinj.
Sloković Liberat, župnik, Sv. Petar u Šumi.
Soldatić Blaž, župnik, Lopar.
Sparožić Ivan Leonard, kurat, Dragozetići.
Spinčić Vjekoslav, umir. prof. i nar. zastupnik, Opatija.
Stanger Dr. Andrija, odvjetnik, Volosko.
Stavělík Franjo, župnik, Karojba, p. Motovun.
Stuparich Msgr. Roko, župnik, Veli Lošinj.
Sykora Dr. Jan Ladislav, umir. profesor, Prag.
Szeptycki grof Dr. Andrija Aleksandar, grčko-katolički nadbiskup i metropolita, Lavov.

Šabalja Pavao, kurat, Susak.
Šebesta Antun, župnik, Cer, p. Žminj.
Škarica pop Mate, umir. župnik, Kaštel Stari.

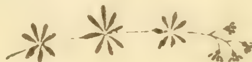
Tentor Dr. Mate, gimn. profesor, Volosko.
Tomasović pop Mijo, kurat, Kučiće.
Topić Grgo, kurat, Svinišće, p. Kučiće.
Trinajstić Dr. Dinko, odvjetnik, Pazin.
Trinajstić Ivan, župnik, Dobrinj.
Truta-Tabulov Don Niko, profesor bogoslovlja, Zadar.
Turato kan. Nikola, natpop-župnik i dekan, Cres.

Upraviteljstvo (crkovinarstvo) župne crkve, Biograd na moru.

Vaněk Vincenc, kooperator, Uherský Brod.
Vidas Msgr. Ivan, kanonik, Senj.
Vidović don Stanislav, kurat, Vinišće (kod Trogira), p. Marina.
Vitezić Bartuo, umir. župnik, Vrbnik.
Vitezić Luka, kanonik, Cres.
Volarić Fran Kvirin, natpop-župnik i dekan, Osor.
Volarić Ivan, župnik, Draga bašć.
Volarić Vjekoslav, župnik, Beli.
Vuletin Ivan, župnik, Kaštel-Novi.

Žahija Petar, provikar i župnik, Rab.
Zanki Ivan, župnik, Makar-Kotišina, p. Makarska.
Zbor duh. mladeži, Zadar.
Zidarić Antun, dekan i župnik, Kršan.

Žamić pop Ivan, umir. župnik, Donja Brela, p. Baškavoda.
Žarnić pop Ante, župnik, Otrić-Struge, p. Nova Sela.
Žic Frane, župnik, Punat.
Žic Ivan, izl. kapelan, Polje.
Žic prof. Nikola, c. kr. kot. šk. nadzornik, Krk.

Sjednice i skupštine.

Iz zapisnika sjednice ravnateljstva od 17. junija 1913.

Predsjednik priopćuje, *da* nam je c. kr. Vlada konačno dala jednokratnu potporu od K 400,

da je kao redoviti član pristupio u Akademiju Valentin Canjko, kateheta u Varaždinu,

da je razaslano već 87 poziva za skupljanje glag. spomenika; došlo je desetak odgovora, no skoro svi negativni,

da je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu zamoljena za zamjenu publikacija, bar djelomičnu,

da je Vjesnik za g. 1912. u štampi i

da je kanonik Mate Bogović društvu darovao Milčetićevu „Hrvatsku Glagoljsku Bibliografiju, I. dio. Opisi rukopisa“, što ju je g. 1911. među Starinama izdala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Tajnik čita pisma, što ih je Dr. Vajs 11. o. mj. pisao presv. pokrovitelju i njemu predlažući, da se štampa „Canon Missae“ s novim pjevanjem prema tipičnom vatikanskom izdanju iz g. 1900. za glag. misale. Vajs da je to već pripravio za tisak. Želi pak, da bi se štampali svi „Cantus Missalis“, pa makar se zbog toga kroz 2 godine obustavilo izdavanje godišnjih publikacija. On kreće koncem mjeseca u Rim, te će u tiskari Propagandinoj dati štampati bar Canon Missae; stoga moli od bisk. Ordinarijata odobrenje glag. pjevanja kako Canona tako svih „Cantus Missalis“, kako ih je on priredio.

Nakon odulje rasprave sjednica jednoglasno zaključuje, da se prijedlog Dra. Vajsa prihvati, t. j. neka se pod imenom i u nakladi Stsl. akademije štampaju u 1000 primjeraka novi napjevi kanona, a po mogućnosti i svi Cantus Missalis u staroslavenskom crkvenom jeziku. Ti primjerci dat će se gratis članovima, a ostalo će se prodavati kao dodatak glag. Misalima.

O. Radić saopćuje, da je još lani priredio tri glag. koralne mise i poslao ih uredništvu zagrebačkog časopisa „Sv. Cecilija“, da ih donese u prilogu, no do danas nijesu bile štampane. Predlaže, da ih štampa Akademija. Sjednica ga upućuje, neka piše uredništvu, da mise donese u prilogu, pak će Akademija kupiti 200 primjeraka u svrhu rasprodaje u krčkoj biskupiji.

Ujedno se odlučuje pretplatiti Stsl. akademiju na „Sv. Ceciliju, smotru za crkvenu glazbu, s glazbenim prilogom, glasilo „Cecilijinog društva“ u Zagrebu“.

Tajniku se nalaže, da se popita kod Dra. Vajsa glede popa Antuna Mrakovčića iz Punta i fra Nikole Milčetića iz Dubašnice, koji se kane za godinu dana poslati u Prag na sveučilište, da uče staroslavenštinu.

Iz zapisnika sjednice ravnateljstva od 25. septembra 1913.

Predsjednik priopćuje, da su se zaključci zadnje sjednice, u koliko su sazreli za rješenje, ovršili.

Pridošli su novi članovi svećenici: kapelan Pavao Kraljić i Antun Mrakovčić.

Nakon što je blagajnik Dminić izvijestio o novčanom stanju društva, odlučuje se početkom dojdućeg oktobra poslati na sveučilište u Prag popa Antuna Mrakovčića i fra Nikolu Milčetića, kojima Akademija za jednu šk. godinu osigurava mjesečnu potporu od K 60 svakomu. Budući pak da Akademija sama ne bi mogla snositi tolikog troška, zamolit će se spljetska „Zaklada sv. Ćirila i Metoda“, da ona preuzme polovicu troška.

Po tom se odlučilo, da će se za g. 1914. u ime godišnje publikacije članovima dati „Cantus Missalis“, koje Dr. Vajs već štampa u Rimu; te u posebnoj priručnoj knjižici „Mrtvačka služba“ s Misom, sa službom Dušnoga dana i redom pogreba; u staroslavenskom crkvenom jeziku s notama za pjevanje, ali u latinskoj transkripciji, kako je zaželjelo svećenstvo na konferenciji Sveć. Zajednice u Baški dne 5. augusta o. g.

Iz zapisnika sjednice ravnateljstva od 7. marta 1914.

Predsjednik priopćuje, da su od zadnje sjednice pristupili u Akademiju: kao utemeljitelj Dr. Antun Bauer, nadbiskup-koa-

djutor u Zagrebu, a kao redoviti: Dr. Vinko Pulišić, nadbiskup i metropolita u Zadru; Don Tomo Bilić u Betini, Msgr. Janko Barlè u Zagrebu, franjevački samostan na Otoku kod Korčule i Ivan Koštiál, profesor u Gorici.

Jedan član je istupio, tri smo brisali, jer im se ne zna za boravište, a 1 podupiratelj je umr'o.

U prvoj polovici oktobra 1913. pošli su na sveučilište u Prag pop Antun Mrakovčić iz Punta i fra Nikola Milčetić iz Dubašnice, no ovaj zadnji zbog bolesti morao se dne 4. o. mj. vratiti kući. Za njihovo uzdržavanje dala nam je „Zaklada sv. Ćirila i Metoda“ u Spljetu K 300 i obećala još toliko.

Molbe za potporu upravile su se na C. kr. Vladu, olomučkog kardinala Dra. Bauera, zagrebačkog nadbiskupa-koadjutora Dra. Bauera, đakovačkog biskupa Dra. Krapca, biskupa senjskoga Vučića, spljetskoga Dra. Gjivoje i zadarskoga nadbiskupa Dra. Pulišića. Odazvao se jedini Dr. Antun Bauer u Zagrebu obećav obilatiju potporu, čim smogne.

Apostolskoj Vatikanskoj Knjižnici poslali smo sve znamenitije naše publikacije, na čem nam se zahvalila. Jugoslavenska akademija u Zagrebu privoljela je u djelomičnu zamjenu publikacija.

Pretplatili smo našu Akademiju na glazbeni list „Sv. Cecilija“ u Zagrebu u nadi, da će ona svoje nastojanje svratiti također na potrebe glagoljaških crkvi.

Budući da je sv. Stolica ponovno uvela neke promjene u breviru, to se odustalo od namjeravanog izdanja priručne glagolske „Mrtvačke Službe“, dok izađe tipičko latinsko izdanje. Stoga se zamolio Dr. Vajs, da i za o. g. pripravi jednu študiju o malim Prorocima. On je spremno obećao studiju o Zahariji i o Malahiji.

Veli, da mu je već poodavno pisao župnik Ivanišević Fran, neka bi Akademija razaslala pozive na sve svećenike u Dalmaciji, te drži da bi se na taj način steklo bar 100 članova. Tajnik opaža, da je Akademija odmah na početku u Dalmaciji našla dosta odziva, no mnogi nijesu uplaćivali članarine te su otpali. I kasnije su se pozivi obnavljali na način, koji preporuča veleč. Ivanišević. Nema ništa proti novom pozivanju, samo bi

trebalo, da nam Ivanišević dade pouzdane naslove ili da mu Akademija pošalje pravila, pozive (stare) i položnice, koje će onda on sam na naš trošak razaslati svim onima, za koje on drži, da će se učlaniti. Prima se.

Blagajnik Dminić čita pismo Dra. Ivana Antončića, odvjetničkog kandidata u Voloskom, kojim ovaj navodi neke glag. spomenike (pisane) iz Velog Lošinja i moli, da bi se Akademija zauzela za njihovo sačuvanje i proučenje. — Odlučuje se upozoriti na te spomenike zemaljskog konservatora Dr. A. Gnirsa u Puli. —

Tajnik saopćuje, da je u prilogu „Sv. Cecilije" izašao „Način odgovaranja na glag. misi" harmoniziran za orguljaše od Fr. Dugana. U ime odsutnoga O. Radića predlaže, da Akademija nabavi 200 primjeraka (K 18) te ih gratis razda među članove. Prima se.

Iz zapisnika X. glavne skupštine od 26. marta 1914.

Nakon pozdrava predsjednikova i ovjerovljenja zapisnika lanjske glavne skupštine tajnik pročita slijedeći izvještaj:

Tijekom godine, o kojoj radi današnja skupština, držalo je ravnateljstvo 3 sjednice, i to 1 III., 17 VI. i 25/IX. 1913. Poviše je već u ovoj sunčanoj godini imalo sjednicu dne 7. o. mj.

Izvadak sjednice od 1/III. 1913. donio je već naš Vjesnik. Preostaje mi dakle da pabirčim po zapisnicima zadnjih trih sjednica, iz kojih će pabiraka slavni zbor upoznati nutarnji život i vanjski rad našega društva kroz netom prošlu upravnu godinu.

Kao redovitu publikaciju za g. 1913. izdali smo kod „Politike" u Pragu studiju Dra. Josipa Vajsa o prorocima Sofoniji i Hageju pod natpisom: „Sophonias — Haggaeus. Ex breviario c. r. bibliothecae aulicae Vindobonensis transcripsit, notis variisque aliorum codicum lectionibus instruxit Dr. Josephus Vajs. Veglae 1913." To je naša IV. knjiga naslova „Prophetae Minores" razreda „Analecta Sacrae Scripturae ex antiquioribus codicibus glagoliticis." Spada dakako medu naše publikacije „Glagolitica."

Članovi imaju tu knjigu već odavna u rukama, pa nije od potrebe govoriti više o njoj.

Kao novost izašao je ljetos I. Vjesnik naše Akademije, zaslugom u prvom redu g. urednika prof. Žica i odbornika g. Premude. I njega imate u rukama. Naša je nakana, da Vjesnik redovito izlazi svake godine, makar manjim opsegom, jer se time nadamo popularizirati naše nastojanje i proširiti okvir radu, koji se do sada kretao skoro isključivo oko crkvene strane naše starine.

Naravno da su time porasli i troškovi; honorara doduše nijesmo dali nikomu, ali samo štamparijski troškovi iznose ljetos K 1053·95.

Izvanredni trošak od K 170 imali smo i ljetos za diplome dosmrtnim članovima. Poviše smo za uređenje lokala i ormara izdali K 278·20.

Ormari su dakle uređeni, pa samo treba marne i vješte ruke, koja bi društvenu knjižnicu i arhiv stručnjački uredila te knjige i spise katalogizirala.

Kad je prošlih školskih praznika bio neko vrijeme ovdje prof. Vajs, on je iz knjižnice izlučio mnogo toga, osobito od ostavštine pk. Parčića, što tamo nije spadalo, te u velike olakotio posao knjižničaru. I neke važnije knjige dali smo uvezati.

Društvena knjižnica povećala se ljetos:

kupnjom:

V. S.: „Slavensko bogoslužje u Istri". Pula 1913.

V. Jagić: „Archiv für slavische Philologie". Berlin 1913.

„Sv. Cecilija. Smotra za crkvenu glazbu s glazbenim prilogom, glasilo „Cecilijinog Društva" u Zagrebu.

zamjenom:

Publikacije Akademija u Zagrebu (9 sv.) i u Monakovu (11 sv.).

darom:

i to od kanonika M. Bogovića:

I. Milčetić: „Hrvatska Glagoljska Bibliografija. I. dio. Opisi rukopisa" (XXXIII. sv. Starina Jugoslavenske akademije, Zagreb 1911.).

Od Dra J. Vajsa:

I. Milčetić: „Tri glagolske listine iz Istre iz XV. vijeka". Zagreb 1905.

Od auktora:

Don Fr. Bulić i Dr. J. Bervaldi: „Kronotaksa solinskih biskupa uz dodatak kronotaksa spljetskih nadbiskupa". Zagreb 1912.—1913.

„Spomen-knjiga u prigodi šesnaeste stogodišnjice milanskog edikta u Spljetu 1913“.

Osim Vjesnika imamo ljetos novo i to, što smo dvojicu poslali na češko sveučilište u Prag na daljnje nauke o staroslavenštini. Nadamo se, da će ondje pod vodstvom našega skriptora sveučilišnog docenta Dra. Vajsa mnogo naučiti i usposobiti se za suradnike naše Akademije.

U tu svrhu Akademija im je osigurala svakomu 60 K mjesečno za godinu dana. Polovicu toga troška imala bi nositi „Zaklada sv. Ćirila i Metoda u Spljetu“, koja nam je u to ime već poslala K 300.

Da smognemo odoljeti tolikim troškovima, molili smo potpore na razne strane, osobito u hrvatskog Episkopata. Uspjeh je bio taj, da nam je c. kr. Vlada udijelila K 400, dok se je zagrebački nadbiskup-koadjutor učlanio kao utemeljitelj s K 300, obećavši ujedno obilatiju potporu, kad mu novčane prilike dopuste. — Kroz g. 1913. društvena imovina smanjila se je ipak samo za K 162·26.

Pridošlo je 9 novih članova, i to 1 utemeljitelj i 8 redovitih. Tri redovita smo brisali, jer im ne znamo za boravište; 1 podupiratelj je umr'o, 1 redoviti istupio. Imamo dakle porast od 4 člana. No ima ih 15—20, koji ne uplaćuju godišnje članarine, pa ih treba posebnim pismom pozvati na uplatu; ako se oglušc, neka se brišu.

Sada imamo člana 1) počasna 3, 2) utemeljitelja 3; 3) podupiratelja 19 i 4) redovitih 145. Ukupno 170.

Naše publikacije sa zahvalnošću je primila Apost. Vatikanska Biblioteka.

Nastavili smo skupljati podatke o glagol. spomenicima, te u to ime razaslali na pojedine rodoljube u zapadnoj Istri 87 poziva. Odgovorilo ih je tek desetak, i ti većinom negativno.

U jednom slučaju pokušali smo zainteresovati za naše pisane spomenike c. kr. zemaljski konservatorski ured (Dra Gnirsa) u Puli.

Možda ste znatiželjni, što Vam spremamo za dar ove godine 1914. Evo što mi kanimo:

a) Kao redovita publikacija izaći će V. knjiga Malih Proroka, i to baš o Zahariji i Malahiji iz pera Dra Vajsa.

Najprije smo mislili dati Vam nešto praktičnije t. j. „Mrtvačku službu, s Misom, redom pogreba i sa službom Dušnoga dana“, u staroslavenskom jeziku latinskom transkripcijom, s notama za pjevanje. No kako je Sv. Stolica nedavno i u tom uvela neke promjene, morali smo to odgoditi, dok ne izađe lat. tipično izdanje.

b) Poviše mislimo i ljetos štampati „Vjesnik“ u 2—3 arka.

c) Dr. Vajs u vatikanskoj štampariji štampa našom nakladom „Cantus Missalis“, što bi imao biti sastavni dio novog izdanja glag. Misala.

d) Konačno ćemo Vam dodati „Način odgovaranja na misi (kod staroslavenske službe Božje)“, što ga je za orguljaše harmonizirao prof. Franjo Dugan, a izašao je u prilogu „Sv. Cecilije“. Izađe li još koji takav prilog, mi ćemo i njega kupiti i dati članovima. — Ovdje nam je drago konstatirati, da se organ zagrebačkog „Cecilijinog Društva“ počeo eto obazirati i na glazbene potrebe glagoljaških crkvi, kojima mi za sada ne možemo doskočiti. Prema našim pravilima i tradiciji mi ćemo ga u tom vrlo rado podupirati, osobito kupovanjem glazbenih priloga „Sv. Cecilije“.

Potom je pročitan računski zaključak za godinu 1913., iz kojega vadimo samo

Novčani promet.

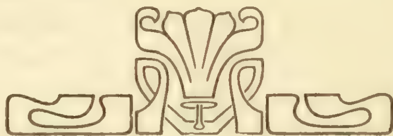
Primitak	K	f	Izdatak	K	f
Višak blagajne konc. 1912.	227	91	Upravni troškovi i poštarina	99	73
Članarina	991	94	Tisak publikacija . . .	1.053	95
Kamate	793	06	Uloženo kod posujilnica .	835	28
U čekovnom saobraćaju .	125	95	Od čekovnog saobraćaja .	796	—
Od prodaje knjiga . . .	151	34	Nabava knjiga i časopisa .	46	55
Dignuto s posujilnice u V.	800	—	Honorar prof. Šantelu za diplome	170	—
Potpora c. kr. Vlade . .	400	—	Uređenje lokala i ormara .	278	20
„ spljetske zaklade .	300	—	Uzdržavanje pitomaca . .	360	—
			Gotovina u blagajni . .	150	49
	3.790	20		3.790	20

Račune su pregledali i supotpisali revizori Dr. A. Orlić i pop M. Gršković. Uzimlju se na znanje uz preporuku blagajniku, da svakako utjera zaostalu članarinu.

Ad 5.) Na predsjedništvo je stigao ovaj prijedlog župnika Žica: Neka bi Stsl. akademija izdala na posebnom arku ili u zamišljenom Priručniku misu *Za ženika i nevěstu,* ili barem odnosni blagoslov, jer se onom prilikom misal krši i kvari. — Prima se; učinit će se prigodom štampanja Priručnika, odnosno novog izdanja glag. Misala.

O. Radić veli, da bi Akademija morala stupiti u neki bliži odnos s „Cecilijinim Društvom“ u Zagrebu, odnosno s njegovim glasilom „Sv. Cecilijom“, koje bi moglo u prilogu donositi zgodne mise, himne, popjevke i t. d. u staroslavenskom jeziku za naše glag. crkve, koje na tom silno oskudijevaju. On da je u tom pogledu već dopisivao s predsjednikom društva i urednikom, koji se izjavio za to.

Predsjednik odgovara, da prijedlog u načelu rado prihvaćamo. In concreto pak naša Akademija za sada ne će moći činiti više nego kupovati priloge „Sv. Cecilije“, koji bi se iskazali kao podesni za naše glag. crkve. Tako smo već ljetos nabavili 200 primjeraka priloga „Način odgovaranja na misi.“ Skupština ovlašćuje O. Radića, da u tom smislu obavijesti uredništvo „Sv. Cecilije“.

Otok Krk i glagoļska kńiževnost.

I. Milčetić.

Vanredno je zanimļiva kulturna pojava, što je pruža otok Krk. On se odlikuje priličnom veličinom i plodnošću, znatnom političkom prošlošću i zgodnim geografskim položajem, jer je rastavļen od hrvatskoga kopna uskim morskim kanalom. Dok je susjedni Cres nepristupniji, bez luka, neplodniji, slabije napučen, podvrgnut òd davnine tuđem talijanskom utjecanju, otok Krk bijaše do kraja XV. vijeka politički vezan sa susjednom Hrvatskom, a pod svojim knezovima sačuva i razvi nešto izvorno, u političkom i prosvjetnom životu.

Hrvatski glagolizam cvatijaše u nadbiskupiji zadarskoj, u seńskoj biskupiji, u istarskim biskupijama, najviše ipak u krčkoj, a u ńoj kolo vodi baš otok Krk. Razlozi su jasni kano sunce, zašto je bilo tako. Krk je nalik na neke otoke, koji zauzimahu važno mjesto u kulturi stare Grčke. No ovdje se pomaļa krasna poezija, a na našem Krku čista proza, pretežno crkvena. Osebujnost politička i veze s Italijom pogodovahu kulturnom pravcu, koji je dao Italiji golem broj duhovnih ļudi, pa i našem Krku, te je bodulski pop postao poslovičan, a pod Bodulom se razumijevao u prvom redu Krčanin. Krčki popovi poplaviše sve susjedne zemlje: Istru, vidamski kraj u Italiji, Krańsku, Hrvatsku i Dalmaciju. Iako to bijahu većinom priprosti ļudi niže naobrazbe, opet bijahu vrlo vješti pisari, prepisivači i kompilatori. Bješe među ńima i darovitih, kńiževno spremnijih ļudi, tek ostadoše zaboravļeni u tami svoje anonimnosti i nehaja savremenikâ. Pravo reče Jagić, da je Krk „vagina rerum glagoliticarum“.

Neizmjerno je velik broj glagoļskih rukopisnih kńiga, notarskih akata i poveļa, što potječu s otoka Krka ili su u kakovoj vezi s ńime.

Od napisa spomińem samo onaj glasoviti u bašćanskoj crkvici sv. Lucije, na kome se čita i ime hrvatskoga kraļa Zvonimira,

Možda je to najstariji pisani spomenik hrvatskoga ili srpskoga jezika. To je doista čast i dika otoka Krka.

Prelazim na dnevni red preko starih listina i štampanih kńiga, pa ću se osvrnuti sa nekoliko riječi samo na veće ili mańe rukopise.

Dotaknut ću se najprije čuvenoga kodeksa, što ga izdade B. Kopitar g. 1836. pod naslovom „Glagolita Clozianus". Ide u XI., možda čak u X. vijek. Bješe vlasništvo posļedńega krčkog kneza Ivana. Možda je napisan ili prepisan na Krku. Bez kroatizama nije.

Glagoļskih rukopisnih misala sačuvalo se, koliko je meni poznato*), samo 12. Od ovih potječu s otoka Krka: onaj u metropolitanskoj kńižnici zagrebačkoj (XV. vijek), dva su u vrbanskoj župnoj crkvi (XV. vijek), a dva se nahode u vatikanskoj kńižnici (XIV. i XV. vijek). Zagrebački misal je donio u Zagreb jamačno vrbanski pop glagoļaš. Više se puta javļa u ńemu ime Vitezić.

I. vrbnički misal je doduše svršio „pop Tomas arhižakan seński i vikar . . . . biskupa seńskoga", opet se on nalazi u Vrbniku već od g. 1487.

Vatikanski misal, illirico 8, dospio je u Dobriń, istina, iz Like, ali je eto bio u Dobrińu dugo, pa je napokon odavle došao u Rim. U ńemu se navodi u XVI. vijeku više dobrińskih popova i žakna, koji pisahu svoje biļeške glagoļicom i ćirilicom.

Vatikanski misal, illirico 4, nosi više starih biļeški s otoka Krka, i to baš iz Omišļa. Proveniencija je dakle očevidna.

Pored misala brevijar je najznatnija liturgična kńiga u katoličkoj crkvi. Brevijara se spaslo više. Meni bijahu pristupačna 23 — vrlo malo ih još ima u inozemstvu preko toga broja —, a vezano ih je sa prošlošću Krka 6. Amo idu ponajprije 4 vrbanska brevijara, od kojih se neki odlikuju zamjernom starinom (XIV. vijek), kaligrafskom otmjenošću i ornamentima. U prvom se čita (na 1 a stranici) značajna biļeška: „to su kńigi od Varbnika". Ovakih kńiga bijaše negda u malome Vrbniku mnogo, vrlo mnogo.

*) Hrv. Glag. Bibliografija. Zagreb 1911.

Vrlo je važan cod. slav. 3. u bečkoj dvorskoj kńižnici. Ističe se svojim oblikom i starinom. Svoga sastavǉača i ńegov zavičaj odaje glavni naslov: . . . . . 1396. . . početi biše te kńigi**) pisat' ot Vida pisca z Omišǉa. U ovom rukopisu ima i ćirilskih biǉeški.

Vatikanski brevijar u dva sveska, illirico 5, 6, ima šarenu povijest. U XIV. ga vijeku, kada je pisan, zaplijeniše Turci, a otkupiše ga „dobri muži Okruglane i Tribihovićane". U XVI. vijeku nalazimo ga u Vrbniku, jer se u biǉeškama javǉaju mnoga vrbnička lica, osobito popovi. Svakako je zanimǉivo, da Krčani nijesu samo pisali kńige za sebe i za druge, već su ih i kupovali u svojih susjeda. A lijepe rukopisne kńige bijahu vrlo skupe!

Dosta je mršava literatura glagoǉskih rituala. Oni su, istina, važni; opet mańe od misala i brevijara, a nedostatak ovakih kńiga nadomještavahu ritualni umeci u misalima. Većinom su krńi. No Krk nije bio dakako bez ńih. Najpoznatiji je sastavǉač rituala „fra Šimun, sin Jurja Klemenovića z Lukurana", a za jedan istisak kaže, da ga je dovršio g. 1514. "v molstiri pri svetoj Marii na glavi otoka krčkoga". Sva je prilika, da je Klemenović pisao za nagradu. Poznata je stvar, da je već u sredńem vijeku prepisivańe kńjiga donosilo nekim samostanima znatan prihod.

Među najstarije spomenike ove ruke ide onaj krńi ritual, što ga je meni poklonio bio g. 1883. seński gimnazijalac Petar Zahija (16 listova), a potječe iz Vrbnika. Bit će napisan oko početka XV. vijeka. Mnogo je neznatniji i mlađi obredni odlomak od 6 papirnih listova. Pripadaše fratru Nikoli Milohniću. Ja ga dobih u Baški.

Od dijelova liturgičnih kńiga neki su obredne sadržine, a mnogima je kolijevka otok Krk. Nabrojio sam ih 6. Mlađega su postańa, a najzanimǉiviji su oni, što sadržavaju egzorcizme.

Vrlo su znameniti glagoǉski fragmenti. Sadržajem svojim prikazuju nam većinom ostatke misala i brevijara. Zadaća će biti mlađih stručńaka, da ih prouče. Ja sam ih našao u Jugoslav. akademiji preko 90, u Pragu oko 30, u Ǉubǉani skoro 40, a znatan ih se broj nahodi u Beču, Zadru i Mlecima, nekoliko u

**) U citatima moderniziram pońešto pravopis, jer je u ovome članku nepotrebna izdavačka strogost

mene, napokon ih ima poveći broj na Krku i u Košļunu. Najznatniji su oni u Zagrebu. Koliko sam mogao odrediti, među odlomcima, što sam ih našao u raznim arkivima, bit će ih preko 30 nesumńivo podrijetla krčkoga. U istinu potječe ih s otoka Krka mnogo više. U Kukuļevićevoj zbirci bijaše ih mnogo pod općenitim oznakama: iz Primorja, iz Dalmacije. Među ovima su neki vrlo važni.

Prvo mjesto zauzimļe Gr š k o v i ć e v o d l o m a k g l a g o ļ - s k o g a p o s t o l a, kome je posvetio Jagić krasnu studiju u „Starinama“ (XXXI). Ovo je pravi biser među našim kńiževnim starinama. Sada se čuva u Jugoslavenskoj akademiji. Važni su i b a š ć a n s k i o s t r i š c i, koje je otkrio pop V. Premuda, a priopćio V. Jagić u svojoj glagoļskoj paleografiji. Zanimļiv je i fragmenat iz Vrbnika, što ga je iznio na svijet J. Vajs (Recensio croatico-glag. fragmenti verben., Krk 1903.), a nije manje važan ni fragmenat iza korica u Grebļićevu kvarezimalu.

Onaj golemi broj krčkih popova ne mogaše biti ni bez priručnih, većih i mańih kńiga, iz raznih područja bogoslovļa. Ovakih se je radńa, napisanih, prepisanih ili našastih na Krku, sačuvalo doista oko 15 brojeva. (Moja Bibliografija ne pozna uopće više od 29 komada). Spomenut ću važnije.

U Rimu nahodimo, u vat. kńižnici illirico 9: „Zrcalo seu speculum“, traktat pastoralne sadržine iz XV. vijeka. U početku rukopisa dolazi bilješka: „ja žakan Luka počeh pisati sie kńigi popu Grguru v Vrbnici.“ U ovom se rukopisu pomaļa čudna pojava, koja nije osamļena u hrv. glag. kńiževnosti: mnoge češke riječi i oblici!

Ugledno mjesto zauzimļu u sredovječnoj katoličkoj bogoslovnoj kńiževnosti t. z. A n t o n i n i, t. j. traktati o moralu, napose o ispovijedi, namijeńeni popovima. Većinom ih je napisao dominikanac Antoninus (1446 - 1459). Preradbâ ili prijevoda „antonina“ imademo više; većinom su s otoka Krka.

U crkvenoj kńiževnosti sredńega vijeka dosta je poznat d i j a l o g G r g u r a p a p e. Meni su poznata 4 hrvatska izvoda iz latinskoga originala; jedan je pisan latinicom, a ostali glagoļicom. Svi dođoše u Zagreb s otoka Krka neposredno ili posredno, a onaj, latinicom pisan, nalazi se u košļunskom samostanu.

„Varia“ (većinom zbornici različita sadržaja) moje biblio grafije iznose 16 brojeva; među ovima ih opet pripada Krku do 12. Vrlo su važni za povijest sredovječne kńiževnosti: Ivančićev, Žgombićev, Petrisov i Tkonski zbornik. Svi su u kakovoj takovoj vezi s Krkom. Među svima pripada prvo mjesto Petrisovom, koji će biti složen ili prepisan oko g. 1468. Sadržava „kńige sv. Bernarda opata“ i čitav niz mańih članaka iz sredovječne novelističke literature. Vrijedno bi bilo, da se naštampa čitav ovaj zbornik. Vlasništvo je baštinika pok. kanonika Petrisa, a čuva se u vrbničkom župnom uredu.

Nijesu eto naši glagoļaši prepisivali, prevodili, čitali i učili samo liturgične kńige! Bijahu to, istina, pretežno čedni ļudi, sa malo znańa; u većim mjestima, gdje bijaše na okupu velik broj glagoļaša, kako je doista bilo po većim krčkim varošicama, osobito u Vrbniku, mogaše pop glagoļaš sa samim poznavańem glagoļice steći prilično znańe.

Neobično je obilan broj većih i mańih zbirki propovijedi, osobito kvarezimala. Ova nas čińenica iznenađuje, i mi ne možemo nego da istaknemo s poštovańem onu besprimjernu marļivost i ustrpļivost u prepisivańu, kada poradi jadnih narodnih prilika ne bješe štampanih kńiga ove ruke.

Ja sam u svojoj bibliografiji iznio kratke opise od nekih 40 rukopisnih zbirki, a između ńih bit će jedna četvrtina, i to od onih većih, postala na Krku ili donesena ovamo, a odavle opet u veće kulturne centre. Ovamo ide najprije Grebļićev kvarezimal iz kraja XV. vijeka (sada u vrbničkom župnom arkivu; vlasništvo baštinika pok. kanonika Petrisa). Na Krk je dospio iz sredńe Istre. Važna su i dva zbornika, što ih je poklonio krčkoj Starosl. akademiji pok. kanonik Frane Volarić. Kolunićev je zbornik (kvarezimal i traktat o 7 smrtnih grijeha) iz konca XV. vijeka doživio rijetku čast te ga je izdala Jugosl. akademija g. 1892. trudom M. Vaļavca. Potječe, istina, iz seńske biskupije, ali je dugo bio u Vrbniku, odakle ga je Kukuļević donio u Zagreb.

Vrijedan je spomena i „Blagdanar“, zbornik propovijedi za pojedine blagdane, napisan u Novom na početku XVI. vijeka,

Na ńemu zapisa „fratar Stipan z otoka krčkoga": „doscino brah je*) ja . . . fratru Ivanu Pažaninu".

Mnogo se prepisivala hrvatska preradba velike zbirke propovijedi od ńem. dominikanca Ivana Herolta „Discipulus", koja u hrvatskim rukopisima glasi: „kńige disipula." „Stumačio" ih je „iz djačkoga jezika na hrvatski" belgradski plovan Mihovil (Vinodol) u sredini XVI. vijeka. Sačuvala su se tri prijepisa (jedno je samo izvod), sva tri je pisao pomenuti pop Mihovil. On piše bez sumńe za plaću kano Grebljić. Dva su se našla na Krku, dok je bio treći negda vlasništvo popa Ivana Berčića, a sada se nalazi u arkivu Jugoslav. akademije. Veličinom se odlikuje, ali ne starinom, zbornik košljunski (438 stranica), valjda iz početka XVIII. vijeka.

Nije siromašan otok Krk ni pravnim spomenicima, iz područja crkvenog i svjetovnog. Što više, ako uzmemo obzir na sačuvane rukopise, otok Krk kolo vodi.

Našu pažńu ponajprije zaslužuju spomenici, što se odnose na crkvu i ńezine različite ustanove. Ovdje imamo *regule sv. Benedikta* iz Rogova (ispod Zadra) u rukopisu iz početka XV. vijeka. Iako bješe Benediktinaca i na Krku, opet ove regule nijesu napisane ni za koji krčki samostan, nego ipak ovaj rukopis kao da je bio u XVII. i XVIII. vijeku na krčkom otoku. U ńemu naime dolaze zabilježena imena *Grčković* i *Dujmović,* a donio ga je u Zagreb prošloga vijeka A. Mažuranić.

Svaka hvala pripada Frańevcima III. reda, koji sebe s pravom zovu *hrvatskom državom,* jer su uvijek ńegovali glagoljicu; premda krivo sudi R. Strohal, koji hoće, da su bili veći kńiževnici od popova glagoljaša. Oni su se rascvali po Dalmaciji, a prijeđoše i u Istru. Gotovo sve što pišu, sastavljaju na hrvatskom jeziku. Spomenici, što nikoše u ńihovim samostanima, nijesu osobito stari, no ima ih mnogo. Regule se ovoga reda sa poznijim promjenama i papinskim bulama nahode prevedene na hrvatskom jeziku, i to od XVI.—XVIII. vijeka. Iako nije sve to načińeno na Krku, na rukopisima dolaze doista imena krčkih fratara. Klemenovićev ili Klimantovićev „marum mańum" napi-

*) Nije neumjesno *nagađańe* V. Premude, da treba čitati *doscinobrah,* koje da znači: cinobrom iskitih. Ovo je ipak samo konjektura. (V. I. Vjesnik, str. 73.).

san je na Glavotoku g. 1513. „Regule braće svetoga Frančiska" od Šibenčanina Š. Glavića bijahu (XVI. vijek) vlasništvo fratra Gašpara Milčetića. „Konstitucioni fratrov tretoga reda" (XVIII. vijek), koje je prenio na hrvatski jezik creski fratar Keršić, pripadahu samostanu sv. M. Mandaļene u Dubašnici; veća kńižica o fratarskim uredbama i crtice iz života samostana sv. Mandaļene složio je fratar Šimun Hržić, Dubašļanin (XVIII. vijek), a mnoštvo spisa sitnijih nahodi se po svim krčkim samostanima.

Među znatne crkvene starine spada *zakon braščine sv. Duha u Baški-Dragi* (iz početka XV. vijeka). Sada su u popa V. Premude; tekst izdao pisac ovih redaka.

Među hrvatskim pravnim spomenicima zauzimļe važno mjesto *zakon vrbanski i krčki* (rukopis u ostavštini kanonika Petrisa u Vrbniku) iz XV. i XVI. vijeka. Izdan je više puta.

Na Krku se sastavļahu od najstarijih vremena pa do XIX. vijeka svi notarijatski spisi na hrvatskom jeziku, a glagoļskim pismom. U svakom većem mjestu bijaše javnih svjetovnih biļežnika „od oblasti benetačke", dok su prije vršili tu službu redovno popovi. Razumije se, da je ovakovih spisa složen golem broj. Veći zbornici dospješe u arkiv Jugoslav. akademije, a nalazi ih se nekoliko i u arkivu krčkoga suda. Najviše ih napisaše nodari vrbnički, bašćanski, dobriński, omišaļski i dubašļanski, mańe poļički. U mojoj mladosti nazivaše se jedna obiteļ u sv. Ivanu (Dubašnica) „nodarovi", jer je iz ńe poteklo više notara (Sormilić). U ono doba bijahu u Dubašnici puni ormari ovakih glagoļskih spisa, koji su jamačno većim dijelom propali. Ja sam štogod iz roditeļske kuće zadržao za sebe, žaleći naknadno, što nijesam pobrao sve, što sam gdje našao. A koliko je bilo negda ovakih akta po župnim uredima našega otoka! Koliko se spomińem, najviše sam ih vidio u Dobrińu. Kako je nekako Dobriń izvan ruke, nijesam bio u ńemu nego dva puta, a iz svojih biļeški znam, da se u župnom uredu nahodilo dosta građe za prošlost otoka Krka.

Na Krku se mnogo pisalo, ali malo pjevalo. Među glagoļašima nema pjesnika na Krku, za pravo nema ih uopće među glagoļašima. Što je došlo do nas, goli su stihovi bez poezije. Nešto izvorno prikazuje pjesma: „štorija od dvih žen ugļanskih"

koju mi bješe davno poklonio moj uži zemļak pop Petar Bogović Podvornica, a ja je naštampah u Jagićevu „Archivu"; no ni to nije plod krčke vile.

Spomenut ću ipak jednoga krčkoga stihotvorca, a to je *franton pridivkom depope od Brzac, rodom krčan* (XVII. vijek), kako se sâm imenuje. Živio je u Glavotoku i u Porozini. Ńegov je zbornik različita sadržaja: plač gospojin, „verši" o Isusu, dijalog u stihovima između križa i djevice Marije, „Abramovi verši" (Divkovićeva drama), Divkovićevi „verši" o sv. Katarini, Divkovićev nauk kršćanski i t. d. Depope je eto prepisao mnogo stihova. Naši su stari glagoļaši radi čitali ćirilicu. Opomińem se, kako sam za svoje mladosti nalazio u svakom frańevačkom samostanu na Krku i u svakoj uglednijoj kući, u kojoj je živio pop, kńigâ, pisanih t. z. bosanskom ćirilicom, osobito Divkovićevih. Istorički je fakat, da su krčki glagoļaši često unosili u svoje glagoļske kńige ćirilske biļeške. Toga ima već u Vida Omišļanina. Depope je eto takoder čitao ćirilicu. On prepisivaše glagoļicom i prevadaše Divkovićeva djela sa štokavskoga jezika na čakavski! Prilično jalov posao.

Napokon ću se taknuti zbirke glagoļskih rukopisa, koja je dospjela poslije smrti popa Ivana Berčića u Petrograd. Nahodi se u carskoj „Publičnoj Biblioteci", a ja sam je g. 1911. pomno pregledao. I ovdje nadoh mnogo pergamena, kojima je zavičaj otok Krk.

Većih je rukopisa u Berčićevoj zbirci 5; odlomci su opet uvezani u dva debela sveska. Pod brojem 1. dolazi poznato djelo Šimuna Klimantovića, za koje kaže pisac, da ga je svršio „na glavi otoka krčkoga." Pod brojem 3. nadoh jedno djelce (34 pergam. lista) fra Petra Milutinića, Rabļanina, na kome biļeži Berčić, da ga je našao g. 1864. na otoku Krku.

Prvi od ona dva uvezana sveska sastoji od 127, a drugi od 160 komada. Berčić je redovno zabiļežio na svakome, gdje ga je dobio, i kada. Tako doznajemo, da ih je on našao u raznim samostanima, u svećeničkim i seļačkim kućama. Najviše ih potječe iz Zadra i iz okolice zadarske. Iz ńegovih opazaka razbiramo, da je on bio na Krku više puta, naročito u Glavotoku: g. 1851., 1853. i 1864., u Dobrińu 1863. (ovdje se navodi ime

Kirinčić), a ime F. Buića javļa se na odlomcima tri puta (1859.) Mislimo, da je to bio fratar, koji pripadaše glavotočkom samostanu.

To bi bio od prilike duševni rad naših krčkih glagoļaša. Iznio sam to onako sumarno. Kada bude dokumentarno izložena povijest hrvatskoga glagolizma, pokazat će se, da u prošlosti prosvjete hrvatske pripada otoku Krku jedno od prvih mjesta. Ne će se tu otkriti sjajne misli, ali će se naći živoga nastojanja oko prosvete, neobične narodne žilavosti, koja nas zadivļuje. Da ne bješe hrvatskih glagoļaša, krčki bi „kašteli“ u narodnom pogledu dijelili sudbinu Maloga i Velikoga Lošińa, pa grada Cresa, gdje možemo danas samo s velikom borbom osvajati i svijestiti Hrvate.

Jedna nuzgredna primjedba.

Ostaci kńiževnih starina krčkih kite svjetske kńižnice, osobito arkiv Jugoslav. akademije. Ovdje ih je najviše sabrano, ponajviše zaslugom slavnoga našega istorika Ivana Kukuļevića. O tome, kako je on kupio kńiževne rijetkosti, postoje čitave anegdote. Ovaj se rad Kukuļevićev po Dalmaciji, pa ni na našem otoku, nikako ne hvali u užim krugovima. Bijede ga, što su tolike pergamene putovale u Zagreb. Na Krku je doista ostalo malo glagoļaške muke, pa opet i ono, što se čuva u Vrbniku, bio bi nakit u kńjižnici svake metropole. Može se donekle parafrazirati narodna poslovica: „Hercegovina sve zemļe naseli, sebe ne raseli“.

Kukuļević je prodao u nevoļi svoju kńižnicu. Ova mu prodaja nije digla glasa među malenim ļudima. Ipak je ńegova kńižnica sačuvana Hrvatskoj. Glagoļske kńiževne starine, rukopisne i štampane, što ih mnogozaslužni naš kńiževnik pop Ivan Berčić bješe skupio, uredio i popisao, prodadoše ńegovi baštinici ruskoj vladi te su sada u petrogradskoj „Publičnoj Biblioteci“, bome daleko od svoje domovine, nepristupne hrvatskim slavistima, jer nije baš lako svladati one dimenzije, da dođeš do Petrograda.

Uvažiti se mora ipak ovo. I Kukuļević i Berčić počeše u nas kupiti starine, kada većina našega svijeta i ne shvaćaše ńihove vrijednosti. Po otoku Krku zamatavahu žene kudjeļe u pergamene, a muškarci ih upotrebļavahu za krpańe postola.

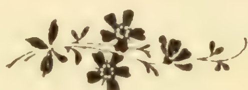
Nikada ne ću zaboraviti nekoga fratra u Glavotoku, koji mi reče tamo negdje oko 1880. godine: „Bilo je u nas, da, pergamena i razderanih kńiga na samostanskom tavanu, nego sam ja dao sve ovake nepotrebne stvari baciti na žal . . . “

Koliko je ovako propalo hrvatskih starina? Nijesu li dakle bili Kukuļević i Berčić zaslužni ļudi, što su sabrali toliko starina, koje bi bile inače propale?

Ovo je trebalo, mislim, jedamput otvoreno reći.

Još ću primijetiti i ovo. Starine se čuvaju najboļe za potomstvo u uređenim kńižnicama*) pod kļučem, i sa signaturama. Inače iščeznu vrlo lako. Ovo neka uvaže i moji prijateļi na Krku, ako hoće da spasu ono, što još posjeduju. I moja bibliografija pomaže, jer će se unaprijed znati, gdje se što nalazi.

*) U samostanu na Košljunu kńižnica je pomno uređena i čuvana.

Glagolica pri Slovencih.

I. Koštiál.

A. **Štajersko:** 1. V trgu *Sevnici* je na gradu glag. napis v *češkem* jeziku: „Na pana Boha my doufanie“, t. j.: „V gospoda Boga je moje upanje.“ Po Kopitarju je napis iz 2. polovice XVI. stoletja.

2. V *Grižah* pri Celju je služboval od leta 1580. do 1631. vikar Matija Slivar (*iz tržaške* škofije), ki je tam v Grižah maševal večjidel iz glag. mašnih knjig (Lapajne, Zgod. štaj. Slovencev, str. 145.). Ljubljanski škof Tomaž Chrön, ki mu je bila fara v Grižah podrejena, se ob tem ni spotikal.

3. Neki Jurij iz *Brežic* (Georgius de Rayn), kanonik v francoskem mestu Tours, ki je umrl leta *1416.*, je bil velik prijatelj glagolice, kakor je razvidno iz njegovih rokopisov in pa iz dejstva, da je zapustil nekaj denarja v ta namen, da bi se brala zanj maša vsako leto drugi dan po sv. Hieronimu, ki so ga imeli v srednjem veku za izumitelja glagolice. (V. I. Vjesnik, str. 40.).

B. **Ogrsko:** Leta 1447. je dal celjski grof Friderik zgraditi v *Štrigovem* (v Medjimurju) samostan v čast sv. Hieronimu ter ga izročil glagoljašem pavlincem. (Jelić, Fontes, XV. saec., str. 9.).

C. **Italija:** V šentpeterski fari *(Šempeter Slovenov)* so se ohranili trije glag. spomeniki: 1) Levakovićev brevijar, cel, natisnjen l. 1648. v Rimu; 2) misal, natisnjen v Rimu leta 1741. po nalogu papeža Urbana VIII., in 3) odłomek takozvanega ščaveta. Dr. Gruden pravi, da je med beneškimi Slovenci od 14.—18. stoletja službovalo mnogo duhovnikov iz Dalmacije in hrv. Primorja, ki so bili po večini glagoljaši. Ta trditev je gotovo pretirana.

Č. **Goriško:** 1) Napis v zvoniku v *Dornbergu:* ⰒⰑⰒ ⰣⰓⰉ Ⱍ·Ⱇ·Ⱀ·Ⰳ to je: „Pop Juri. 1574.“ Ta napis je dal napraviti Jurij Škrtić, ki je bil dornberški „rektor“ do l. 1581.; tudi njegov predhodnik Juvan Dalmatin, rektor od 1550.—1560., je bil najbrž hrv. glagoljaš. — 2) Napis na cerkvi na *Ponikvah:* |. Ⱇ . Ⰳ|, to je 500 in 4; tisočica in desetica se ne poznata več; a na drugem zidu

se čita: „Maister Andre von lack 1584.“ — 3) V *Kamnjah* je našel črniški dekan v glag. misalu tale zapisek v glagolici: „1583 miseca juna na 15. pride k nam v Kamnane gospodin škof videmski i nas vižita ta isti dan svetoga Vida; tako hoti, da mu mašu hrvacki pojem pred vsimi doktori i pred vsim pukom u crikvi sv. Mihela v Kamenah, Ja pre Frančeško Valentić, Dalmatin od *Raba.*“ — Za druge ostanke ne vem.

D. **Trst in Istra** (*slovenske* župnije): Tu se je našlo *5 urbarjev* (Socerb 1585 - 1680, Sv. Anton 1548, Boljunec 1576, Prebenek 1580, Šmarje 1605), *9 napisov* (3 pri Kontovelju, 2 v Predloki, po 1 v Kortah, Sv. Antonu in Zanigradu; v Trstu le posamezne črke med latinskimi, hebrejskimi in drugimi, na hiši št. 2. v ulici Via S. Maria Maggiore; letnica je najbrže 1435), *matice* cerkvene v Krkavčah in Dolini, razne *listine* (Koper, Socerb i. dr.), 2 *oporoki* (iz Doline in Gročane), *zapiske* (beležke) v Izoli, Kopru, Kubedu. — Kakor vidimo, so to same take župnije, ki so blizu *hrvaškega* jezikovnega ozemlja.

E. **Kranjsko:** Našlo se je 21 odlomkov brevijarja, 14 odl. misala, 5 odl. homilijarja, 1 odl. rituala (obrednika) in sicer so jih našli največ na Gorenjskem (na Bledu, v Križih, v Sori, Selcih, Naklem, Preddvoru, Radovljici in Škofji Loki) in v Ljubljani, manj na Notranjskem (v Cirknici, Rakitni, Slapu) in na Dolenjskem (v Šmartnem, Rudniku in Višnji gori).

Razen napisa v Vinici ob Kolpi (z dne 20. marca ali maja l. 1556) je bajè še eden na gradu Turnu (nekdanji lastnini knezov Frankopanov), a besedilo tega mi ni znano.

Iz let 1556, 1557, 58, 59, 66, 84 so se ohranili takozvani „turški glasi“ v glagolici, namenjeni hrvaškim in kranjskim krajem; na nekaterih so podpisani odlični možje s Kranjskega: grof Herbert Turjaški (Auersperg), Boltažar Kocijanar in Jurij Siegestorfer. — Murko pravi („Öst. Rundschau“, Band II. 1905, na str. 169.), da „nosijo tudi nekateri letaki, s katerimi so se sklicevali kranjski deželni stanovi, glag. podpise in da so si dopisovali še okoli sredine 18. stoletja avstrijski in turški mejni poveljniki v glagolici.“

Nadalje naj še omenim, da so v nekaterih kranjskih župnijah službovali (*zaradi nedostatka domačih duhovnikov*) hrvaški glagoljaši, kaj pa da le malo časa; tako Andrej Vulković l. 1597 v

Blokah na Notranjskem; neki drugi l. 1650. v Podgrajah pri Ilirski Bistrici, in eden v Križih na Gorenjskem okoli l. 1600. Škof Tavčar je posvetil l. 1589. glagoljaša Linga, ki je bil podrejen *zagrebškemu* kapitlju, škof Hren pa l. 1600. Antona Zupanića in l. 1601. I. Vitezića, *hrv.* glagoljaša. — Anton Linhart navaja v svojih izpiskih iz spisov kranjskih deželnih stanov pismo grofa Nikole Frankopana, poslano 5. aprila 1575. „an die Ersame Landschaft"; v tem pismu se zahteva za šolsko službo v *Črnomlju* znanje glagolice *(hrv. meja!)*.

Toda v sklepanju na podlagi navedenih dejstev se ne smemo prenagliti. Omenjeni odlomki kažejo cerkveno slovenščino *hrvaške* redakcije in o nobenem se ne da dokazati, da bi bil napisan na Kranjskem. Gruden, Vrhovnik i. dr. so izrazili svoje prepričanje, da je bila glagolica po Kranjskem in sploh po Slovenskem jako razširjena in vdomačena; treznejša in verjetnejša je brez dvoma sodba Steskova in Lampetova. Prvi (V. Steska) pravi izrečno, „da glag. slovstvo ni bilo naše (= Slovencev) narodno slovstvo, da ni bilo posebno razširjeno pa vdomačeno razen ob hrvatski meji, da Trubar ni porušil književne vzajemnosti z drugimi Slovani (čitaj: Hrvati!), saj je uprav *on sam* skrbel za glag. in cirilske spise . . ." S temi besedami zavrača Steska neresnične trditve, ki jih je zapisal Lampe proti koncu svoje korenite razprave („Dom in Svet", 1905, str. 623): „Protestantje so pretrgali stoletne jugoslovanske tradicije in so glagoljaše katoličane mrzili in zaničevali . . . Tako je reformacija zadala glagolici usodni udarec." Enako trditev čitamo na zadnji strani Grudnove razprave v „Katoliškem Obzorniku", 1905, str. 157.

Literatura:

1791 *Linhart,* Versuch einer Geschichte von Krain, II., 357.

1809 *Kopitar,* Slavische Aufschrift zu Lichtenwald (Annalen der Literatur und Kunst.)

1808 *Kopitar,* Gramm. der slav. Sprache, 402, 405, XXIX, XXV.

1884 *Lapajne,* Zgodovina štajerskih Slovencev, str. 145.

1884 *Kos,* Zgod. sorske in preške fare (ocena, Kres. IV, 218.)

1885 *Valjavec,* Glagolski ulomček (Kres V, 480.)

1893 *Medič,* Glagoliške listine (Izvestja muzejskega društva za Kranjsko, III, na ovitku 3. in 4. številke.)
1895 *Vrhovnik,* Glagolica na Kranjskem (Izvestja V, 16 3/4.)
1897 *Rutar,* Trst in Istra, II, 154—163.
1905 *Murko,* Die slawische Liturgie an der Adria (Österr. Rundschau, Band II., str. 169.)
1905 *Lampe,* Glagolica na Slovenskem (Dom in svet 1905, str. 481—486 in 621—623.)
1905 *Gruden,* Glagolica v akvilejski metropoliji in njen pomen za slovensko slovstvo (Katoliški obzornik 1905, 141—157.)
1906 *Jelić,* Fontes historici liturgiae glag.-romanae, passim, posebno index str. XVI.—XXI.
1906 *Steska,* ocena omenjenih Fontes (Izv. muz. dr. XVI, str. 166—172.)
1906 *Gruden,* Glagolica med beneškimi Slovenci (Izv. muz. dr. XVI., 30—33.)
1906 *Gruden,* Glagolitica (Izv. muz. dr., XVI, 115—116.)
1908 *Leger,* Georges d' Esclavonie (Zbornik u slavu V. Jagića.)
1908 *Milčetić,* Amo tamo po Istri (Naša sloga, nov. in dec. 1908.)
1910 *Koštiál,* Glagolica na Goriškem (Edinost, 9. XII. 1910.) [N. B. Letnica na cerkvi na Ponikvah je: | . f. g |, ne pa | . . . g |, kakor je pomotoma tiskano!]
1910 Spomenica i molba za slavensku službu božju.
1910 *Strohal,* Hrv. glagolske listine, bilješke i napisi (Nastavni vjesnik XIX., 96—112.)
1911 *Koštiál,* Hrv. glag. isprave, bilješke i napisi (Nastavni vjesnik XX., 113—122.)
1911 *Koštiál,* Korenitost . . . . (Edinost, 28. XI. 1911.)
1911 *Koštiál,* Drobni doneski h kult. zgod. Istre (Edinost, 2. IX. 1911.)
1911 *Jagić,* Glagoličeskoje pismo (Enciklop. slavj. filol., vypusk 3.)
1913 *V. S[pinčić],* Slavensko bogoslužje u Istri.
1913 *Gruden,* Zgodovina slovenskega naroda, 3. zv., str. 506.

Najstariji hrvatski glagolski brevijar.

Dr. M. Tentor.

Na otoku Krku, što ga Jagić jednom u svojem Archivu nazva „vagina rerum glagoliticarum“ i glagolskim „doradom“, osnovaše prvih godina ovoga vijeka glagoljaši pod pokroviteljstvom biskupa dra. A. Mahnića „Staroslavensku akademiju“.

Kako je polovicom devetnaestoga vijeka Čeh Šafařík najviše pridonio naučnom proučavanju glagolice i praktičnom širenju njezinu (izradivši posebne matrice za glagolska slova), tako je i na Krku najviše uradio za Stsl. akademiju marljivi Čeh Dr. Josip Vajs, uzorni poznavalac stare glagolske pismenosti.

Osim vrlo važnih tekstova iz Staroga zavjeta i ostalih publikacija izdao je dr. V. i na češkom jeziku više stvari naših, među kojima se osobito ističe opširna monografija: „Nejstarší breviář chrvatsko-hlaholský (prvý breviář vrbnický). Uvodem a bibliografickými popisy hlaholských breviářů starší doby opatřil Josef Vajs. Se sedmi autotypickými snímky a mapkou. V Praze, nákladem král. české společnosti náuk. 1910. 8.º CVIII+100.“

U uvodu nam pisac u kratko spominje, kako je znamenitost liturgijskih knjiga u pogledu kritika teksta nedovoljno ocijenjena. Znamo već od Šafaříka, da je stari prijevod Svetog pisma u glagol. recensiji ostao neporušen, dok je u ćirolovskim rukopisima bio često revidovan i preinačen.

Pisac nam prije glavne studije podaje popis biblijskih tekstova, osobito brevijara. Kao pendant ovome obećaje nam drugo djelo o najstarijem misalu glagolskom s popisom ostalih glagolskih misala.

Od str. VI.—XIV. u kratko nam daje pregled hrv.-glagol. pismenosti, gdje se uz bogatu literaturu ispod crte spominje po prvi put i vrlo važni fragmenat Premudin, o kome Jagić u Drechslerovoj (Vodnikovoj) Povijesti hrv. književnosti str. 19.

sudi, da je nešto mlađi od čuvenih „Bečkih listića“, „rekao bi iz prve polovice XIII. stoljeća“.

Bečki listići, Premudin fragmenat, zatim fragmenti vrbanski, ljubljanski, Mihanovićev, Grškovićev i jedan zadarski, čine besprekidan lanac, što spaja najstarije hrv.-glagol. spomenike (Marijinsko jevanđelje i Kločev glagoljaš) s našim spomenicima iz 13. i 14. vijeka.

Vajs nam ovdje spominje i svoj češki napisani članak o hrv. ritualu i članak o strachovskom fragmentu, kojim je pokazao u Jagićevu Archivu (g. 1910.), da su naši glagoljaši nastojali i oko crkvenog pjevanja.

Dalje nam pisac jezgrovito prikazuje pregled hrv.-glagol. pismenosti do misala našega Parčića (1893.), koje djelo „služi na čast rimskoj kuriji i slovenskoj nauci“ (Jagić).

Godine 1905. izađe drugo izdanje Rimskoga misala slovjenskim jezikom, a kod te je redakcije surađivao Vajs.

Ovdje doznajemo, da je g. Vajs 4 godine studirao u Krku naš glagolizam, te je u to doba dva puta išao na naučno putovanje u tuđinu (1903. u Pariz, 1904. u Rim). Ujedno navraćao se u Ljubljanu, Zagreb i Beč, tako da je sve spomenike, o kojima govori u ovoj knjizi, studirao iz autopsije.

Pod II. opisuje nam pisac glagol. brevijare starijeg doba, i to redom po mjestu, u kojem se ti spomenici nalaze. Najprije dolazi na red c. k. stud. biblioteka u Ljubljani, zatim Kaptolski arhiv u Novom Vinodolskom, Narodna bibl. u Parizu, Fideikom. bibl. Lobkovićka u Pragu, c. k. sveuč. bibl. u Pragu, Vatikanska u Rimu, Arhiv kaptola sv. Petra u Rimu, Bibl. angelica u Rimu, c. k. dvorska bibl. u Beču, župni arhiv vrbanski, Bibl. Jugosl. akad. u Zagrebu, Kr. sveuč. bibl. u Zagrebu i Metropolit. bibl. u Zagrebu.

O brevijarima govori Jagić u Drechslerovoj (Vodnikovoj) Povijesti hrv. knj. str. 28—29, gdje se spominje i jedan brevijar u Moskvi od g. 1443., a nije ušao ni amo ni u Milčetićevu bibliografiju.

Naš pisac kod svake bibl. ili arhiva naznačio je literaturu o tim spomenicima. Opisuje nam svaki spomenik: njegov sadržaj, vrijeme i mjesto, gdje je nastao, paleografsku stranu i ev. glose,

N. pr. kod Codex-a sl. 11 u Parizu doznajemo, da je napisan negdje u Hrv. primorju g. 1380., a sadržava brevijar, misal i ritual (dakle nalik na Baromićev kodeks od g. 1493. i Brozićev od g. 1562.).

Kalendar je u ovom kodeksu sastavljen po predloškama obadvaju obreda: zapadne i istočne crkve.

Kalendar ima i domaće svece (Kvirina, Dujma, Ladislava, Stjepana, Emerika, Elizabete, čeških: Vojtjeha, Većeslava i Ludmile). Ovaj spomenik ima i duhovnih pjesama, a i jednu lirsku: „Poj željno", o čemu je Vajs pisao u Starinama XXXI.

Zanimljiv je i spomenik praške knjižnice, koji svjedoči o glagolizmu u Češkoj. Jezik je staročeški uz tragove stsl. izvora (osobito u psaltiru).

U Vatikanskom brevijaru (sign. Illyr. 6) ima interesantan pripis od g. 1397. (što je karakteristično i u Bosni): Ja Fab'jan, komu je zemlja mati, grijesi bogatstvo, a grob otačastvo, pisah...

Kod Brozićeva kodeksa (Angelica u Rimu sign. G 8, 21) spominje pisac i leksikalne osobine, i poredivši ga s Baromićevom inkunabulom kaže, da je Broziću bio osnovom Baromićev spis. Opisujući golemi brevijar (dvor. bibl. u Beču), što ga je za kaptol u Roču napisao g. 1396. Vid Omišljanin navodi grafičke osobitosti miješanja latinskih i ćirilovskih slova s glagolskima.

Vrlo je važan i kodeks slav. sign. 77 (dvorska bibl. u Beču) od g. 1463, gdje je i komentar psaltira, a napisao ga je „lêt' gospodnih 1463. To pisa pop Petar i grêšni pridêvkom Fraščić, komu je zemlja mat', a otačastvo grob, a bogatastvo grêsi . . . . . i pisah' je v Lin'darê sêdeći i v to isto lêto bêše v Istrê malo žita i glad'no bêše i ja dovole krat' lačan' běh." Tu govori i o Ćićima kneza Ivana.

O ovome djelu govori Jagić (o. c. str. 30): To je tekst psalama s tumačenjem upravo onim istim, koje dolazi u ćirilovskim psaltirima Bolonjskom, Pogodinskom i t. d. (naštampano u mojem izdanju, a grčkoga teksta još dosada nije nitko izdao; kod mene ima prijepis prigotovljen za štampu). Koliko ja znam, ovog tumačenja i nema u latinskom prijevodu, ono je dakle prepisao Fraščić s nekog psaltira kirilovskog ili možda čak glagolskog pisma, koji bješe upravo namijenjen istočnoj crkvi. Time se i

opet posvjedočuje starinska veza između stare glagolske literature hrvatske i knjiga istočnjačkih.

Opisavši sve spomenike spomenutih bibl. i arkiva dolazi pisac do zaključka, da treba Vidov kodeks metnuti na prvo mjesto svih glagol. brevijara, jer osim bogatstva sadržaja ima i arhaističan jezik vrbanskih i zagrebačkih kodeksa.

Između psaltira ističu se: pariski, Lobkovicev i zagrebački (br. 5.).

I na koncu veli: Glagolski brevijari pokazuju osim manje važnih razlika jednu istu osnovu čitanjâ (lekcija). Što se pak tiče samih perikopa, već se sada može reći: kad bi i svi tekstovi, koji su u našim brevijarima, potjecali od vremena moravske misije, ne čine ni izdaleka veći dio sv. Pisma, a još je manje tu sadržano cijelo sv. Pismo. Vijesti panonskog životopisa Metodijeva o prijevodu cijeloga sv. Pisma, osim knjiga Makabejskih, imadu dakle samo legendarnu vrijednost . . . . . Uvažimo li, da je okrugli broj svih glava sv. Pisma 1300 (upravo 1320), možemo reći, da je u hrv. glagol. brevijarima sadržana jedna trećina glava (450). Ovaj se broj povećava perikopama starozavjetnim, i osobito novozavjetnim, što se nalaze u misalima u neko 150 glava, te možemo reći, da vaskolik prijevod u brevijarima i misalima dava približno tek polovicu glávâ svega biblijskoga teksta. Ovim doduše ne tvrdimo, da je čitav tekst u našim spomenicima djelo slovj. apostola. Na temelju dosadašnjeg znanja čine tekstovi prema grčkim predloškama tek jedno 230 glava ili gotovo polovinu cijeloga bibl. teksta u brevijarima; dodamo li njima tekstove u misalima (230+150), dobit ćemo okrugli broj od 380 glava prijevoda iz grčkoga.

Odatle je jasno, da stariji tekst slovjenskoga sv. Pisma, preveden iz grčkoga, u koliko se sačuvao u našim spomenicima, tvori (što se tiče broja glávâ) po prilici trećinu cijeloga sv. Pisma, dakle daleko manje, nego tvrdi panonski životopis sv. Metodija, bez obzira na knjige Makabejske. O ovom se pitanju izražava Jagić u II. izdanju svojeg velikog, vrlo znamenitog djela: Entstehungsgeschichte der kirchenslavischen Sprache Berlin 1913. str. 83. ovako: . . . dann könnte man mit grosser Wahrscheinlichkeit sagen, dass in dem letzten Lebensabschnitt

des Methodius die Hauptteile des Alten Testaments zur Übersetzung gelangten. Dadurch würde die Notiz der Legende wenigstens im allgemeinen das Richtige enthalten. A malo niže kaže o riječima Ivana, egzarha bugarskoga, po kome je Metodije preveo svih 60 kanonskih knjiga staroga i novoga zavjeta, da bi se imale shvatiti, dass im grossen und ganzen die Übersetzung der Bibel schon zu Lebzeiten des Methodius zu Ende geführt wurde. Der weiteren Forschung bleibt es vorbehalten genauer zu bestimmen, welche Teile der Bibel dieser Annahme widerstreben.

Uvod ove monografije — osobito analiza teksta svih starijih brevijara — sadržan je u str. III.—CVIII., a o samom I. vrbanskom brevijaru, o Poslovicama Solomunovim, o knjizi Sirahovoj, o homilijama sv. Grgura Velikoga i bl. Bede govori se na str. I—99.

Govoreći o vanjskom obliku vrbanskoga I. brevijara meće ga naš pisac na kraj 13. vijeka ili najdalje na početak 14. vijeka. Kodeks je napisan od dva pisca.

Naziv Matutinale pokazuje nam, da to nije cijeli brevijar, već neki određeni dijelovi brevijara. Pisac tumači značenje riječi „po zakonu rim'skomu . . . . crkve rim'skago dvora", što ih imadu knjige sa skraćenim oficijem papinske kurije proti oficiju rimskih bazilika, koji je bio mnogo dulji. Ali I. vrbanski brevijar ima kraće lekcije n. pr. od Vidova brevijara; čini dakle nekakav prijelaz od starijeg, bazilikalnoga, k oficiju kasnijemu, skraćenomu.

Napomenut ćemo i onu bilješku od g. 1549., gdje govori o 42 domaća svećenika u Vrbniku, a k tome dolaze „zviše ki bihu zvani . . ."

U nekim dijelovima, koji su najstariji u ovom brevijaru, jezik je u glavnom stari slovjenski, dok se u novijem, mlađem, prijevodu dosta uvukao narodni jezik.

Nije ispravno, kad pisac kaže „tvary očišćen, pričešćen, kršćen a p. jsou novotvary".

U ovom se spomeniku poluglas piše ili posebnim znakom (slovom) ili apostrofom. Nego poluglas ima i svoj refleks *e* ili *a*, ali *a* samo u primjerima iz kasnijega vremena, a i tu rijetko, n. pr. u pet glávâ knjige Mudrosti jedini je primjer vsagdě. Ali treba

imati na pameti, da i danas u narječjima, gdje je ь > *e,* u toj riječi ima *a.*

U drugu ruku sekundarno *e* nalazi se u svim i najstarijim tekstovima našeg spomenika, a to odgovara i današnjem dijalektu Vrbnika (Omišlja i Cresa).

Mjesto ѧ (ę) obično se piše *e,* i iza palatala, a tako je i u, današnjem govoru, dok imademo i danas zajik (jazik), jačmik, kao što je u spomeniku. Složeni glagol od ıѧти (jęti) napisan je n. pr. приıѧти (priěti), što će se biti čitalo prijeti, kao što se i danas govori, dakle ne (pri-) (na-) jati.

Slovom se ѣ (ě) označuje glas ѣ (ě), *i, e;* što je razumljivo, ali prama današnjem jeziku očekivali bismo češće slovo *i.* Ali slovo ѣ (ě) piše se i za iskonsko *i,* što je znak, da je slovo ѣ (ě) radi mjesnoga ikavizma dosta izgubilo od svojeg pravog značenja: nastala je zbrka.

Da se „ja" piše slovom ѣ (ě), to je glagolska (macedonsko-bugarska) tradicija; da se u sredini riječi piše i samo *a* opet je razumljivo radi jedinog nedostatka glagolice (nema oznake za *j*). Zato je krivo reći kod primjera: zemla, veselahu, hranaše i sl., da „tvrdá výslovnost jest tu velmi stara". Radi se o manjkavoj grafici, a ne o tvrdom izgovoru.

$\underset{\circ}{r}$ (rь ili r') i $\underset{\circ}{l}$ (lь ili l') dobro su sačuvani. Što se tiče zemal'skie mj. zeml'skie, zemal'nie mj. zeml'nie, nije čudno, da se prva forma nalazi i u najstarijim tekstovima, jer je skupina suglasnika (-mlsk-) teška izgovoriti, pa se i u današnjim dijalektima, gdje je $\underset{\circ}{l}$ ili el, nalazi u toj riječi -al-.

Da imade kontrakcija i kod imenica, n. pr. kod imenica srednjega roda na -ije, razumjet ćemo, jer se to i danas nalazi o Omišlju i Novom Vinodolskom, a što se tiče g. pl. rěči, ļudi, to su vrlo stari i općeniti oblici na cijelom teritoriju hrvatskoga jezika.

Da se primarno tj, stj, sk + palatal, kt bilježi sa щ, to je grafička tradicija, jer je glagolsko pismo nastalo za fiksiranje macedonsko-bugarskih glasova, gdje je jedan glas (prema tome i jedno slovo) i za hrv. šć i za hrv. ć (išćem, noć). Da su Hrvati izgovarali to slovo dvojako, znamo već iz toga, što je već u pradomovini diferencirana etnička cjelina kasnijih Hrvata i Srba

praslovjensko *tj* morala izgovarati nekako na ć (a ne št). Tek je sekundarni, historijski, tako reći, mladi argumenat u ovim riječima: usuzujeme to i z toho, že *cizí* slova, obsahující výše řečené souhlásky, psávají se dvěma písmeny, tak n. př. каштєль (castellum). Dakle za glas št u tuđim riječima imademo шт, đok je za šć i ć ligatura щ.

Kod dj > žd imamo već u najstarijim hrvatskim tekstovima svuda i *j*, koje se piše različito (jer toga slova u glagolici ne bijaše): za izgovor prejotovano e (нарєєниє), s pomoću и (*i*) (бии, imper.), мєю s pomoću ѣ (ě) za prejotovano a (хоѣхоу) i novim slovom ћ (ћa=ja). Ovo posljednje se slovo upotrebljava i za glas *ć* (praćnici=fundibularii) i za ǵ u tuđicama (єванћєлиє). Za Vukove reforme uzeto je za glas *ć* u ćirilici. Imperfekat iskahote ili od drugih glagola u toj formi ima i danas u Dubašnici (za što i pisac citira Milčetićevu radnju u Radu 121) i na Susku (ja sam zabilježio: užahomo, imbarkahomo).

Instr. sg. fem. na -u dolazi nekoliko puta „u starijem obliku čakavskih narječja", što će valjda značiti, da imade takav oblik i danas, kao što je zbilja pravilan u Cresu.

Kod gen. pl. na -ov trebalo je reći, da i danas ima tih oblika u otočkoj čakavštini. Veoma su iscrpivo i tačno prikazane paleografske osobine vrb. brevijara, što će dobro doći svakome prijatelju naše starije pismenosti. Paleografske su opaske protumačene s obzirom na pismena u najstarijim hrv. glagolskim spomenicima: Bašć. ploča, Ljublj. homilijar, odlomak o sv. Tekli i Novljanski brevijar.

Naš su brevijar napisala dva pisara: prvi i treći dio knjige s oblijim pismenima srodan je najstarijim spomenicima hrv. glagolice, a ima za poluglas ъ (tvrdi poluglas), što ga je nestalo u ostalim brevijarima i misalima. U mlađem se dijelu knjige taj znak javlja samo tri puta, i to malo različitiji.

Poredivši II. brev. vrb. od g. 1391. dolazi pisac do zaključka, da nema razloga, te bismo i stariji dio I. vrb. brevijara smjeli metnuti daleko pred početak 14. vijeka.

Pisac postavlja sebi i pitanje, kako se je razvila uglasta hrv. glagolica, i kaže: po mojem sudu nastala je hrv. uglasta glagolica iz dvije tendencije: težnja za ligaturama, kojih u bug. gla-

golici ima rijetko, i težnja za prilagođivanjem oblika pojedinih pismena. O tom je Jagić u Entstehungsgeschichte str. 209, govoreći o Miklošićevu radu, rekao ovo: Die eckigen Formen der späteren kroatischen Glagolica werden mit Recht in Zusammenhang gebracht mit dem lateinischen Alphabete (man kann zum Beweis der Eckigkeit sich auf die im europäischen Westen geschriebenen griechischen Texte berufen, wo uns derselbe Charakter einer eckigen Steifheit sogleich in die Augen springt).

O analizi teksta govori pisac u 3. dijelu, gdje navodi lekcije prema glavama i stihovima u istom redu, kako dolaze u knjizi, i to ovim načinom, n. pr. 1. 7c i nasl. V pndli (ponedělji) jutrna. Jeremije gl. XXXI. 31—34., Sofonije III. 4—15.

„Kako sam natpis kaže — Počenet' čin matotinala — sadržava ovaj kodeks pored antifona i odnosnih molitava osobito lekcije, što se čitaju na jutrenji (matutinum), i to ne sve, već samo one, koje idu u Proprium de tempore. Tu su dakle pretežno biblijske lekcije uz homilije iz Otaca k evanđelju; tek izuzetno legendarne lekcije, koje pripadaju u Proprium sanctorum; Ni psaltira nema; rubrike označuju prigodice početne riječi pojedinih psalama upozoravajući na psaltir, koji će biti bio odijeljen i činio samostalnu knjigu. Što se tiče bogatstva i opširnosti naš se kodeks ne može mjeriti s II. vrb. brevijarom, ali ima pred njim prednost, budući da je na početku dobro sačuvan, te podaje niz lekcija iz Isaije, što nam se nije sačuvalo ni u kome od ostalih vrb. brevijara. Pored toga ima dragocijenih tekstova iz Geneze, Poslovica, Siraha i Joba; i novozavjetni tekstovi pokazuju tragove staroga prijevoda na osnovi grčkih predložaka".

Na koncu knjige nema lekcija iz proroka Danijela i dvanaest malih proroka.

„Uopće može se reći, da se I. vrb. brevijar slaže, što se osnove tiče, u glavnim tačkama s osnovom, što ju je dobio brevijar, koji je kasnije izdan po napucima Općega tridentskoga sabora (1555.—1564.)

Ta je osnova prastara; neki liturgiste pripisuju je papi Gelasu I. (492.—496.); sigurno je, da potječe iz prvog doba srednjega vijeka. Ali se i odvaja od te osnove, no toga ima i u dru-

gim glagolskim brevijarima (Jugosl. ak. I. d. 34., I. brev. Novljanski, Vidov Kodeks).

Druga kategorija, gdje ima razlika, jeste u pogledu pojedinih oficija.

Vrb. brevijar meće — protivno od najstarije osnove — na nedjelje 6 bibl. lekcija i 3 lekcije iz homilija, a na svece 6 hist. lekcija sa tri iz homilija k evanđelju. Dvije stvari nema Tridentski brevijar, što ih nalazimo ovdje, i to bivši dugi oficij Prime, a u lekcijama imamo i Origenove homilije.

U 4. dijelu svoje radnje govori auktor o tekstovima, što ih je štampao (ćir.): Knjigu Poslovica Solomunovih je obogatio grčkim tekstom i glagolskim varijantama (mlađim, prama Vulgati, i starijima poredeći ih s ćir. tekstovima).

Zatim je štampao knjigu Eklesiastika s grčkim tekstom i homilije sv. Grgura Velikoga i bl. Bede, oboje s latinskim tekstom ispod crte.

Ispitavši glagolske tekstove dolazi pisac do ovih rezultata:

1. da tekst I. vrb. brevijara pored Vidova pripada najboljim glagolskim tekstovima.

2. u glagolskim tekstovima možemo opažati dvije skupine starosl. prijevoda: stari i bolji prijevod, uzet iz iskonskoga prijevoda starosl., što je učinjen iz grčkoga, i ako je tu i tamo osobito na početku ispravljan i uređen prama Vulgati, i uz njega kasniji prijevod, koji je nastao po svoj prilici već na hrv. teritoriju prama lat. predloški, ali tako, te je prevodilac imao pri ruci i stariji prijevod i u nj zavirivao. Isto je tako znamenito poređenje glagolskih tekstova s ćirilovskima (str. 59—70).

Tekst Solomunovih rečenica, u koliko je sadržan u vrb. brevijarima, sačuvan je i u Parimejniku istočne crkve. Pa i jeste danas opće uvjerenje, da prijevod parimej. tekstova, pored evanđeoskih perikopa i lekcija iz Apostola, pripada književnom radu sv. Ćirila i Metodija.

Ćirilovski tekstovi pokazuju na početku, osobito u I. gl., kako je bio promijenjen prvobitni tekst i najbolje sačuvanih glagolskih spomenika (I. vrbanski brevijar i Vidov), ali postepeno nestaje promjenâ, dok konačno glagolski tekst počešće pomaže,

za koji se tekst imademo u brojnoj smjesi ćirilovskih lekcija odlučiti kao vjerovatno iskonski.

A često nam glagolski tekst mnogo pomaže i pri određivanju prvobitnog čitanja grčkog, odakle će biti bio načinjen slovjenski prijevod. Ali pisac se time nije pozabavio.

Na kraju ovog djela ima azbučni popis važnijih riječi, što dolaze (str. 50—70.) u kritici tekstova (varijanata).

S obzirom na čakavske dijalekte napomenut ćemo, da i današnja čakavština poznaje oblike: ponedeji, vutori, ceterti, peti, sobota (grad Cres), što dolaze i u I. vrb. brevijaru: v utori (str. XVII.), v poneděli, v utori, v četvrti, v sobotu (str. LIII.), v peti (str. LIV.) i drugdje.

Na str. LXV. dolazi ime Osip, što se i danas čuje na našim ostrvima (i u ruskom).

O ovom djelu i ostalim Vajsovim izdanjima progovorio je i najpozvaniji sudija Jagić u svom Archivu, sv. 32, str. 564—568.

Navalice smo ovako opširno prikazali ovaj golemi trud našeg pisca i citirali čitave stavke, da se vidi, koliko je tu pitanja raspravljano.

Kako je djelo napisano u češkom jeziku, to nas je još prije potaklo na ovakov prikaz.

Od vrijednog nasljednika Brčićeva i Parčićeva nestrpljivo očekujemo i obećanu studiju o misalu.

U Opatiji, 30. travnja 1914.

Uskrsna sekvencija.

Priopćio pop V. Premuda.

Već sam u Vjesniku naše akademije za 1912. istaknuo, da imade u starim glag. rukopisima među ostalim i pjesama (himna i sekvencija), od kojih su neke izvorne a velika većina prevedene s latinskog.

Sada iznašam na vidjelo opet jednu uskrsnu sekvenciju, koja je zanimļiva ili kao ostanak starijeg obreda ili kao svoje

vrsti parafraza poznate latinske: Victimae paschalis, što ju je složio Burgundijac Wipo, koji bijaše duhovnik na dvoru ńemačkih careva Konrada II. i Henrika III. od god. 1024—1050. Ova se je ńegova pjesma domala posvuda raširila, a održala se sve do danas i ako je nešto skraćena u sv. misi kroz uskrsnu osminu.

Tako je vaǉda ubrzo unišla i u glag. tekst misala; kada baš tačno ne mogu reći, jer mi nije za sada pri ruci nego uskrsna sekvencija iz krasno slikanog II vrbničkog misala (list 117), što je niže priopćujem te druga iz Kožičićeva od g. 1531. na l. 104.

Izvornik: Victimae paschalis nalazi se u djelu „Lateinische Sekvenzen des Mittelalters" od Kehrein-a pod br. 83. Ima ondje u sve 11 kitica. Kehrein ne spomińe varijanta. Buduć je Kožičićev tekst prijevod òne latinske, donašam na koncu jedno i drugo uporedo.

U današńem misalu ima ovaj tekst samo 8 kitica t. j. ispuštena je 6., 8. i 10., gdje je govor o lažnom židovskom narodu.

U II vrbn. misalu spomińe se naprosto kao šekv(e)nciê; u Kožičića: V nedilju vskrešeniê gospodńa — šekvenciê dan(a)sь i črez oktavu.

Tekst vrbničkog misala svjedoči nam, da su hrv. glagolaši u zbornom pjevańu opetovali refren ove pjesme: Rci namь marie — koji refren je pri svrsi različit od onog latinskog, kao što je i na početku razlika u 1. kitici. Glag. tekst spomińe drvo križa, muku Isukrstovu i čudesa pri smrti te žalosnu Gospu, čega ondje ne nahodimo.

Premda je vidǉiv utjecaj živog jezika, hrvaštine, spomińem oblike: gen. êzavь; instr. horugvoju od horugva po *a* osnovi — uz obično horugi s osnovom na *-v;* slinami (poskruńeno=poskvrńeno?); dual ruci (rucê); adj. ovьčь (stado ovče). Instr. adj. množêmi nalazimo u Klocu. Od sprege: dual. impf. plakahove; od fraza: plakaniê ponovihь; skončavaše se dreselimь gorenieмь; zreći s gen. i t. d. Neki su participi krivo upotrebǉeni prema lat. pasivu; isto tako prostrêhь *me*.

Evo same sekvencije:

1 Vskrse*) h(rьst)ь. s horugvoju. juže ot agańca stvorenь

*) Ovdje je rubrikator za početno slovo nacrtao lat. S, u kojem je kasnije upisano goticom *f*.

e(stь) lavь . slavna krêpostь . Semrtь pobêdi semrtiju svoeju i otvori ključanice semrtnie . svoee semrti milostiju.

2 Se e(stь) ag(a)ń(a)сь iže visêše na drêvê . izbavļae vse stado ovče . Egožę nikto[že] ne setovaše m'gd(a)lena skončav(a)še se dreselimь goreniemь.

3 Rci n(a)mь m(a)rie . čto vidê zreći križa h(rьsto)va.

4 Vidêh is(us)a svlačeći i na križ ego vzdvižuća grêšnih rukami. — Rci.

5 Trniemь vidêhь gl(a)vu ego okruńenu i lice slinami poskruńeno i plno êzavь. — Rci n(a)mь.

6 Čavli vidêh r(u)ci ego prib'eni i kopi(e)mь rebra probođena živago istočnika ishodь. — Rci.

7 I ocu se preporuči i gl(a)vu prekl(o)nь i duhь ispusti.

8 Rci n(a)mь m(a)rie . čto vidê poneže isusa pogubi.

9 Vasь s(vê)tь vidêhь potamneći i z(e)mlju trepećući . kamenie skrušeno i grobi otvoreni i opona crkvena razdr'ta. — Rc(i).

10 Materь ego plačući se združihь i k nemu privedoьh . i na z(e)mli me prostrêhь . i obê plakahovê. — Rci.

11 Po tomь i mastь ugotovahь . i grobь ego pohodihь i ne obretohь eg(o)že ljubļahь i plakaniê moê ponovihь. — Rci.

12 I r(e)če mi anđelь . o m(a)rie ne plači se . vskrse h(rьst)ь v istinu. — Rci.

13 V istinu mnozêmi zn(a)m(e)ni vidêhь zn(a)m(e)nie vstajuć(a)go.

14 Rci n(a)mь m(a)rie . čto vidê na puti.

15 Anđ(e)lsko sv(ê)dočastvo . sundarь i rizi. — Rci.

16 Grobь h(rьst)a živuća i sl(a)vu vidêhь vskrsnuvša. — Rc(i).

17 Vskrse h(rьst)ь upvanie n(a)še . pridête že vsi v galilêju. — Rci.

18 Verovati boļe e(stь) istin'noi m(a)rii neže židovskomu narodu lažnomu. — Rci.

19 Vêmь h(rьst)a vskrsnuvša iz mrtvihь v istinu. Ti g(ospod)i c(êsa)ru i b(ož)e n(a)šь. pomilui n(a)sь v v(ê)ki . am(e)nь.

Iz Kožičića:	Latinska po Kehreinu:
1 Žrtvi paskovnoi hvali da pr nesutь krstiêne.	1 Victimae paschali laudes immolent christiani.

<table>
<tr><td>2 Agnacь ovce iskupi: krstь neporočanь otcu obnovi grêšnike.</td><td>2 Agnus redemit oves, Christus innocens patri reconciliavit peccatores.</td></tr>
<tr><td>3 Semrt že i život branoju boriše se čudnoju: voi života mrtь kraluetь živь.</td><td>3 Mors et vita duello conflixere mirando: dux vitae mortuus regnat vivus.</td></tr>
<tr><td>4 Reci namь marie čto vide na pute.</td><td>4 Dic nobis, Maria: Quid vidisti in via?</td></tr>
<tr><td>5 Grobь krsta živuća: i slavu videhь vstajuća.</td><td>5 Sepulchrum Christi viventis et gloriam vidi resurgentis.</td></tr>
<tr><td>6 Reci namь marie čto vide na pute.</td><td>6 Dic nobis, Maria: Quid vidisti in via?</td></tr>
<tr><td>7 Anđelskoe svedêtelštvo: sundarь i rizi.</td><td>7 Angelicos testes, sudarium et vestes.</td></tr>
<tr><td>8 Reci nam marie čto vide na pute.</td><td>8 Dic nobis, Maria: Quid vidisti in via?</td></tr>
<tr><td>9 Vskrsê krst ufanie moe: prêdidetь vas v galileju.</td><td>9 Surrexit Christus spes mea, praecedet vos in Galilaeam.</td></tr>
<tr><td>10 Verovati većь imamo samoi marii istinoi: neže ijudeiskomu narodu lažnomu.</td><td>10 Credendum est magis soli Mariae veraci, quam Judaeorum turbae fallaci.</td></tr>
<tr><td>11 Vêmo da krstь vskrsnu odь mrtvihь istinno: ti kralju pobeditelju pomilui nas. Amen.</td><td>11 Scimus Christum surrexisse a mortuis vere: tu nobis, victor rex, miserere.</td></tr>
</table>

Salamunovo slovo i kńigi lêč.

A. Mrakovčić.

U starom hrvatskom glagolskom časoslovu ima također prijevod kńiga kraļevskih (kńigi cêsarskie), ali nepotpun. Tu je mnogo mańe gradiva nego u sadańem brevijaru. Tako iz četvrte kńige kraļevske imamo prevedeno — kako Berčić donaša u „Ulomcima" — poglavje 1., 2. te djelomično 4. i 5., a ostalo, što je dolazilo iz te kńige u šteńima, nije prijevod nego u kratko pripovjeđeu

sadržaj. Nalazimo sadržaj poglavlja 3. — 19., dakle ovdje nema ni prijevoda iz glave 4. i 5., a od posļedńih šest glava IV. ńige nema ni sadržaja. Ovako je to u drugom vrbničkom i Vidovom brevijaru pod nazivom „kńigi crske pete“. Kńiga „peta“ započima još prije, u II. poglavju 9. retku, dakle ima tu i nešto doslovnog prijevoda, a onda slijedi slobodno pripovijedańe sadržaja. Velim „slobodno pripovijedańe“, jer to i nije točan sadržaj onih poglavļa sv. Pisma, koja hoće da prikaže. Osim toga što radńu jedne osobe pridaje drugoj, ima i dodataka, kojih uopće u sv. Pismu ne nalazimo ili ih nalazimo na drugome mjestu. Na listu 328. c—d Vidovog brevijara čitamo: 1 Toliko bo bêahu 2 o(t) bogočьstiê udaļili se ljudi, da i za dvьrmi obrazi idol'skie pisahu i 3 klańahu im'. Glahu bo: ašte kto ot cra pridet' uprašaei o sih', to otvr'zaemi 4 dvьrmi zakrijut' e. Bêahu 5 že i 6 Solomunovi kńigi lêč'bi radi mnogih' vrêdь pripisani crkvenêem' prazê.

To isto nalazimo i u drugom brevijaru vrbničkom na listu 203. d. s ovim neznatnim razlikama: 1. tol'mi, 2. ot, 3. klańahu+se, 4. dv'ri, 5. bo, 6. Salomunovi.

Toga u Vulgati nema; to su ili glagolaši umetnuli, kad su prepisivali brevijare, ili su to prenijeli iz izvornika. Dr. Vajs misli, da ovo nijesu mogli napisati glagolaši u XIV. stoļeću — toj dobi naime pripadaju brevijari Vidov i drugi vrbnički, u kojima se navedene riječi nalaze — a to misli za to: jer se nalazi u parafrazi, iz koje su uzeti ovi reci, pa i u ovom komadiću, što sam ga ovdje ispisao, takovih jezičnih oblika i takvih izraza, kakvih glagolaši u to doba više nijesu upotrebljavali. — Sva je prilika, da ovo potječe iz starijeg doba, te je u izravnoj ili neizravnoj svezi s kakvimgod grčkim tekstom.

Ističem navedeno mjesto iz spomenutih brevijara i iznašam ovdje, jer se sjećam, da sam tako zvano slovo Salamunovo t. j. zvijezdu su pet trakova, vidio nacrtano iza nekih vrata u Puntu. (Ima toga i drugdje po otoku Krku. Op. uredništva). Vjerovalo se, kako sam to čuo pred više godina, a možda nato smjera i navedeno mjesto, da je slovo Salamunovo „lêč'bi radi mnogih' vrêdь“, te da je dobra obrana od more. Na to slovo podsjetiše me spomenuti glagolski brevijari. Dakako da iščezava i taj

običaj. Kad se o tom popitah, odgovoriše mi, da ne znaju, zašto se to pisaloza vrata i da je to bivalo tek iz praznovjerja.

Možda se je meni, kad sam o tom pitao, dogodilo ono, što i onim carskim ļudima, te dolažahu o tom pitati: otvr'zaemi dvьrmi zakrijut' e!?

Kako je Ivan Tomko Marnavić patvorio glagolski psaltir.

Fra Nikola Milčetić i pop Jerko Gršković.

Svaki, koji se i malo bavio našim staroslavenskim spomenicima, spominjat će se možda nekog Nikole Rabljanina i njegova psaltira. O tom se psaltiru mnogo pisalo. Uživao je časno mjesto u povjesti naše literature, no pred tri godine odzvonilo mu je smrtno zvono. U prvom naime „dvobroju" Jagićeva Archiva od god. 1911. počinje na str. 111. članak samog urednika Jagića: „Tomko Marnavić als Fälscher des angeblich im J. 1222 geschriebenen glagolitischen Psalters", gdje se majstorskom vještinom ruši lažni idol. Nadam se, da će cijenjene čitaoce Vjesnika zanimati kratki prikaz toga pitanja. One, koji se bave posebice staroslavenskim jezikom, zanimat će predmet radi svoje važnosti, a one, koji se ne bave, zanimat će način, kako se postupa pri tom poslu. Promotrimo dakle časkom povijest tog psaltira, eda uzmognemo dobro razumjeti samu stvar.

Najprije treba znati, da danas nemamo nego prvih sedam psalama tog psaltira, što se nalaze u jednom Karamanovu rukopisnom djelu od god. 1753. Iz toga djela crpemo sve vijesti o psaltiru. Najvažnije je sadržano u slijedećem citatu, koji je kao i sam tekst psalama uzet iz nekoga, danas nepoznatog nam rukopisnog Levakovićeva djela, kamo je opet dospio iz tobožnjeg psaltira od god. 1222. U koliko danas znamo, psalmi se nalaze jedino u Karamana, ali citat spominje i Assemani, Karamanov

savremenik, u svom djelu: „Kalendaria Ecclesiae Universae, Tom. IV. Caput IV. §. XVIII.

Evo tog citata, u kome Leaković raspravlja o slovu Ⰼ (đ):

Rectum illius tum sensum tum usum, ex Psalterio, quinto abhinc seculo, hoc est anno Inc. Dom. 1222. Honorio Summo Pontifice, Friderico et Roberto Immp. Rege Hungarorum Andrea, Gunzello Spalatensi Archiepiscopo, a clerico quodam Arbensi, Nicolao nuncupato, characteribus glagoliticis in charta membrana transcripto, atque, ut ibidem dictus clericus Nicolaus praefatus est, ex alio similiter psalterii, impensis et mandato Theodori ultimi Salonitani Pontificis Slav. lingua manuscripto codice, fideliter descripto, assidua eiusdem lectione didici. Quod quidem Psalterium tribus circiter post annis, qnam Missale edideram, fel. rec. D. Jo: Tomcus Marnavicius Bosnensis Episcopus, de bonis literis deque Illyrica natione optime meritus, antiquitatis agnoscendae gratia, ad menses aliquot mihi lustrandum, et, si vellem, transcribendum commodaverat, ut dixi etiam in supradicto dialogo, disserens de literis antiquorum Illyriorum. Quis fuerit laudati Psalterii auctor, quisve illud in linguam Slavonicam transtulerit, et illo volumine fassus sum, et hoc fateor, me certi

Pravo njegovo (t. j. slova Ⰼ, đ) značenje i upotrebu naučih marljivo čitajući psaltir, što ga je glagoljicom na koži napisao neki rapski klerik Nikola pred pet stoljeća, naime g. 1222. od Utjelovljenja Kristova, za pape Honorija, za careva Fridrika i Roberta, za kralja ugarskog Andrije, a nadbiskupa spljetskog Gunzella; a vjerno ga prepisao, kako tu kaže u predgovoru sam klerik Nikola, iz drugog psaltira, koji bi rukom pisan na trošak i po nalogu zadnjeg solinskog biskupa Teodora. Oko tri godine iza kako bijah izdao misal (t. j. 1631 +3=1634), bio mi je taj psaltir posudio za nekoliko mjeseci bosanski biskup blage uspomene Gospodin Ivan Tomko Marnavić, vrlo zaslužan za znanost i ilirski narod, da ga pregledavam, i ako bih htio, da ga prepišem, kašto rekoh i u spomenutom dialogu (jedno drugo njegovo djelo), gdje raspravljam o slovima starih Ilira. Tko je bio auktor slavnom psaltiru i tko ga je preveo na slavenski jezik, priznah i ondje, a priznajem i ovdje, da ne mogu reći ništa stalno. Ali rado dopuštam, da

aliquid non posse asserere. At vero lubens admiserim, fuisse Hieronymum nostrum, tum propter communem vulgo, et Ecclesiae Illyricae opinionem, tum etiam propter omnimodam ejusdem cum fonte Hebraico, et Latina Hieronymi ex Hebraeo versione concordiam. Qua vel hoc unum manifesta convincit ratione, quisquis fuerit illuis aliquando Interpres, illum vel Hebraeam, vel Latinam, vel utramque linguam perfecte calluisse, necessario dicendum est. Eiusmodi autem facultatis et literaturae virum, non modo apud Illyrios, et Slavos, sed ne apud Latinos quidem, neque ante, neque post aetatem praefati Salonitani Archiepiscopi, nullum invenio, praeter Hieronimum, cuius domitionem obitus Theodori ducentis circiter annis secutus est. Eo itaque libro haec bona praecipue consecutus sum. Primum antiquam Slavonicae linguae orthographiam: deinde legitimum quarumdam literarum usum; tum secutam certorum eiusdem linguae vocabulorum depravationem: postremo plurimorum Psalterii, quod Romano insertum est Breviario, locorum quae discordabant ad Vulgatae editionis exemplar accomodationem. Sed et ex Kalendario illi libro annexo, caetero-

je to bio naš Jeronim, budi zato, što tako misli i narod i crkva ilirska, budi također zbog točnog slaganja tog psaltira s hebrejskim izvornikom i Jeronimovim latinskim prijevodom iz hebrejskoga. Već iz tog slaganja jasno slijedi, kako se mora priznati, da je auktor, ma tko on bio, sasvim dobro znao ili hebrejski ili latinski ili oboje.

Zato pak sposobna i u tome izobražena čovjeka ne nalazim ni prije ni poslije spomenutog solinskog nadbiskupa ne samo u Ilira i Slavena, no ni u Latina osim jedinog Jeronima, koji je umr'o 200 god. prije Teodora. Iz te sam knjige naučio osobito ove stvari: Najprije stari pravopis slavenskog jezika; zatim pravu upotrebu nekih slova; potom kako se je vremenom izopačilo neke riječi toga jezika; napokon kako se tu vjerno slažu s Vulgatom mnoga mjesta u psaltiru rimskoga brevira, koja se ne slagahu (naime u tadanjim glagoljskim brevirima). No i iz koledara, pripojena toj knjizi, upoznah zabludu drugih (staroslavenskih pisaca) i moju zabludu, radi koje pisah mnoga druga, a i prije (pred ovim citatom!) spospomenuta imena Đeorđij, Evanđelista, Viđilij, Jovita slovom Ꙉ, o kome govorim. Jer po njego-

rum, et meum errorem agnovi, quo captus, scripsi tum alia multa, tum paulo ante recensita nomina Georgii, Evangelistae, Vigilii, Jovitae, per literam, de qua loquimur Ⰼ. Nam secundum illius orthographiam scribenda essent Ⰳⰵⱁⱃⰳⰺⰺ, Ⰵⰲⰰⱀⰳⰵⰾⰺⱄⱅⰰ, Ⰲⰺⰳⰺⰾⰺⰺ, per Ⰳ, hoc est g; et Ⰺⱁⰲⰺⱅⰰ per Ⰺ, i, non per Ⰼ.

vom pravopisu imala bi se pisati Ⰳⰵⱁⱃⰳⰺⰺ, Ⰵⰲⰰⱀⰳⰵⰾⰺⱄⱅⰰ, Ⰲⰺⰳⰺⰾⰺⰺ sa Ⰳ, t. j. g; a Ⰺⱁⰲⰺⱅⰰ sa Ⰺ, i, a ne sa Ⰼ! (Glagoljašima Ⰼ(đ) znači j, te ga pisahu i u tuđim: Ⰼⱁⰲⰺⱅⰰ, Ⰲⰺⰼⰺⰾⰺⰼ, izgovarajući Jovita, Vijilij, — i u svojim riječima: ⰴⱁⰼⰴⰺ, ⱂⱁⰼ, ⱂⰺⰼ: dojdi, poj, pij).

Iz citata slijedi: Marnavić je god. 1634. uzajmio Levakoviću psaltir, pisan god. 1222., i to *vjerno* prepisan iz drugog psaltira iz 7. stoljeća pred godinom 614., jer te godine bje razoren Solin, a ne oko god. 640., kako se prije držalo. (Vidi Bulićev Bulletino 1906. str. 268 i 1910. str. 136.). Taj pako prijevod psaltira može potjecati jedino od sv. Jeronima. Levaković je iz uzajmljenog psaltira mnogo toga naučio.

Budući da je Levaković doista prepisao sedam prvih psalama, a ti su preko Karamana došli do nas, slijedilo bi, da imamo danas spomenik iz 7. stoljeća, koji zapravo potječe od sv. Jeronima. No danas znamo, da je tekar sv. Ćiril god. 863. prvi prevađao na staroslavenski jezik, i zato je već Assemani u spomenutom svom djelu „Kalendaria . . .“ mjesto solinskog Teodora iz 7. stoljeća uzeo Teodora, nadbiskupa spljetskog od god. 887—890. Kad se pak dokazalo, da su tog Teodora od druguda presadili tamo katalozi (vidi Bulićevu Kronotaksu solinskih i spljetskih biskupa, str. 155—158, Zagreb, 1911.), okrenulo se Teodora u Teodozija, koji je doista bio nadbiskupom spljetskim od god. 887—890, a prije toga biskupovao u Ninu kao „hrvatski biskup“, vjerno se držeći Rima proti latinskim biskupima, koji prianjahu uz Focija. Stoga je razumljivo, koliku je važnost imao taj spomenik kao najstariji ne samo hrvatsko-staroslavenski nego i staroslavenski u opće. Ipak se nije izvan Hrvatske mnogo spominjao, jer je njegov tekst bio nepoznat, pa je zato jedino u povijesti staroslavenske službe Božje u Hrvatskoj imao najveću važnost, a za filologiju nije ni opstojao. Sama pak poteškoća „ultimi Salonitani Episcopi“ nije nipošto dovoljna, da se spo-

menik proglasi krivotvorinom. Nije naime moguće na temelju nekih vijesti zabaciti spomenik, a nemajući pri ruci samog spomenika. Jagić sam veli u spomenutom članku, da je i prije sumnjao u autenciju toga psaltira, no nemajući samog teksta bijahu mu vezane ruke, i nije se usudio da iznese svoje mišljenje. Kad mu je pak dopao šaka tekst sam, posao je bio gotov. Godine naime 1909. našao je u Rimu profesor Schmurlo, koji već tamo više godina radi za rusku povjesnicu, Karamanovo rukopisno djelo u Propagandinu arkivu (Bosna, Bulgaria, Dalmazia, Vallachia. Miscellanea. Tom. VII.; prije se držalo, da bi imalo biti u Vatikanskoj knjižnici) i poslao Jagiću oveće pismo o sadržaju djela i sedam rečenih psalama u fotografskim snimcima. (Vidi Archiv für slavische Philologie. 1911. str. 99: Über Karamans Werk Identità oder Considerazione). Jedan prijepis Karamanova djela nalazio se, a valjda se i sad nalazi, u Beču, te spominje Šafařík i drugi slavisti, da su ga vidjeli, ali ga je Jagić uzalud tražio. Imajući dakle u ruci fotografske snimke, jednom Jagiću kralju slavista, vidjeti već je značilo i osuditi. Svojim se naime jezikom taj spomenik tako očito izdaje, da bi ga dandanas obični slušač staroslavenštine stavio u 17. vijek. U doba pak njegova postanja radi velikog nepoznavanja staroslavenskog jezika i potpunoga pomanjkanja kritičkog istraživanja spomenikâ isti izdavači misala i brevira nijesu mogli upoznati varke. Sve je falsifikator tako udesio, da je točno odgovaralo tadanjim krivim nazorima, što se tiče bilo slovnice bilo povijestistroa slavenskog jezika. Takvih je nazora bio i on sam, držeći sv. Jeronima začetnikom slavenske službe Božje, a u slovnici ne poznavajući ni najtemeljnijih stvari, već se slijepo držeći iskvarene ruske recenzije. Treba naime znati, da staroslavenska slovnica nije kao latinska. Među latinskim filolozima nema polemike, kako se sklanja „rosa“, dok staroslavenska slovnica je mlađa od mnogih čitalaca ovog Vjesnika. Ona ima 58 godina ili točnije samo 40, jer je tek god. 1874. izdao Miklošić drugo izdanje svoje slovnice na temelju novootkrivenog čuvenog Zografskog spomenika iz Svete Gore (Athos), i to je slovnica, koju mi danas učimo. Da se otkrije koji stariji i bolji spomenik, opet bi trebalo koješta ispraviti u slovnici. — Kad se dakle iz samog spomenika očito ot-

krila falsilikacija, istom tada se i sve drugo oko njega zasjalo u pravom svijetlu i svih je poteškoća u čas nestalo. Sve je tad došlo u susret, da svjedoči proti krivotvoritelju. Promotrimo pobliže pojedine dokaze falsifikacije, i to najprije filološke ili nutarnje, iz samog teksta psalama; potom povjesne ili vanjske, iz vijesti, što ih o njemu imamo, a na koncu razne okolnosti, koje i ako nemaju vrijednosti pozitivnog dokaza, ipak krasno rasvijetljuju i podupiru glavnu tezu.

I. Filološki dokazi.

1. *Iz pravopisa.* a) Tu dolaze diakritički znakovi na slovima, koja se čitaju na dvostruki način: ⱋ=šć, ⱍ=ć; ⰾ̇=lj, ⱀ̇=nj, bez točke ⰾ=l, ⱀ=n; ⱑ̇=ja, ⱑ=ê; ⰻ=i, ⰻ̆=j. Ovi su znakovi na slovima doista korisni, ali hrvatskoglagoljskim spomenicima, u koje spada i Marnavićev psaltir, *nešto su sasvim nepoznato.* Oni su tek u 17. stoljeću bili uzeti iz savremenih ćirilskih knjiga upravo u ono vrijeme, kad se javlja na pozorište i Marnavićev psaltir. Da je Marnavić poznavao naše spomenike, ne bi bio unio u svoj psaltir „ultimi Salonitani Episcopi“ te znakove iz 17. stoljeća.

b) Marnavićev psaltir označuje u tuđim riječima glas đ slovom ⰳ(g), premda je pisan glagoljicom. Staroslavenski naime jezik nema glasa đ, već hrvatskomu đ odgovara u staroslavenkomu glas žd, n. pr. viđen = vižden, ali u grčkom jeziku dolazi đ, i to sasvim meko, bez ikakve primjese glasa ž, skoro kao naše j, n. pr. anđelos (an'jelos), evanđelion (evan'jelion), jer u doba sv. Ćirila i Metoda izgovarahu Grci g pred „e“ i „i“ kao đ. Glagoljica ima za taj tuđi glas posebno slovo ⰼ(đ), dok ćirilica upotrebljava po grčkom uzoru slovo Γ(g), i ako Slaveni istočnog obreda izgovaraju kao i mi: đ. Pa ipak Levaković u navedenom citatu pripovijeda, kako je istom iz tog psaltira naučio, da treba i u glagoljici pisati u tim slučajevima ⰳ a ne ⰼ.

c) Slično se može reći i o slovu ⰷ(dz). Starobugarski jezik ima dva z: ⰷ(dz) i ⰸ(z), no hrvatski jezik nema slova ⰷ(dz), i zato ga Hrvati zamijeniše slovom ⰸ(z), dok slovu ⰷ ostade jedino brojna vrijednost. S istog razloga samoglasnik y, jerì okrenuše u ⰻ(i), a oba nosna samoglasnika u čiste samoglasnike „u“ i „e“, kako je bilo u njihovu jeziku, i zato uglasta (hrvat-

ska) glagoljica ni nema posebnih slova za ta tri samoglasnika. Ali Marnavić rabi slovo ⰼ i u pismu, na pr. ⰿⱀⱁⰼⱆ, ⱂⱁⱅⱁⰼⱆ, ⰳⱀⰰⰼⱆ, što je obilježje starobugarskih i srednjobugarskih spomenika, dok je Marnavićev psaltir bio pisan u čisto hrvatskom, pače čakavskom kraju. Razumije se, da je ta posebnost njegova psaltira zgodno došla u ono doba kao dokaz starine i autencije i činila duboki dojam na Levakovića. Ta krivotvoritelju je prva briga, da tako udesi krivotvorinu, kako joj ne bi nitko ušao u trag. Bio bi on uveo u svoj psaltir i nazalne samoglasnike, kaošto je uveo i ⰼ, no tada se nije znalo u učenom svijetu ni da opstoje ti samoglasnici; tek god. 1820. otkri ih Rus Vostokov.

d) Naš psaltir piše također ⱂⱃⰵⱄⰰⰼⰵⱀⱀⱁ (presađenno) sa 2 n, pri čemu nas idejni vez odmah baca u Rusiju, i ako imamo posla sa starim hrvatskim spomenikom.

e) Marnavićevo postupanje sa slovom ı (jer) je upravo smiješno. On piše: voznesi, vozradujutь se, vozvrati se, vozderžitь me, pomerzitь i t. d. Dakle rusizmi u starohrvatskom spomeniku! Inače te goste susrećemo kod nas tek u misalima i brevirima iz 17. stoljeća, baš u doba Marnavićevo. Ali on istodobno piše i satvoritь, vazmêtaetь, va êrosti, sastaše se, gartanь, vanmi, va adê, ot savêtь i t. d. Gdje je ovdje dosljednost? Ovakvo pisanje vjerno odgovara onoj dobi, kad su se izdavatelji naših crkvenih knjiga upoznali s ruskim unijatima. Tad se zbio zanimljivi proces. Naši bijahu u dno duše uvjereni o teškoći posla. Imajući pred sobom različite spomenike iz raznih doba bijahu smeteni i ne mogahu iz protuslovnih spomenika dobiti jasnog pojma o jeziku. U takvu je stanju razumljivo, da im je tuđe i nepoznato imponiralo, te ih Rusi lako uvjeriše, e je u njihovim knjigama pravi staroslavenski jezik, i oni doista poprimiše rusku recenziju. To je bio preveliki prijelom sa prošlošću, pa se Levaković nije mogao snaći u novom položaju i nije strogom dosljednosti proveo rusifikacije. U njegovu misalu od god. 1731. nalazimo: vrime, vêtar, studenac, sa ženoju, vidući (od vêdêti= scio, ikavskim izgovorom), ali i soveršenie, vozderžaniem, sovkup, osem, skorbi, vozdahnu i t. d. Upravo kao i u Marnavićevu psaltiru. Zato i nije čudo, što Levaković nije prozrio Marnavićeve

krivotvorine*). Stariji hrvatskoglagoljski spomenici ne okreću ı ni u „a“ ni u „o“ niti umeću „e“ pred samoglasnim „r“, već pišu točno: vьznesi, vьzradujutь se, vьzьvrati se, vьzdrьžitь me, sьvrьšenie i t. d. bez obzira na izgovor. Kasnije počeše sve više popuštati, te pišu: san, vanmi, va vêki, vsačaski, vzapiti; ili mjesto ı stavljaju apostrof ili ga sasvim ispuštaju bez ikakve naknade, ali nikad ne vidimo u njima: vonmi, vozradovati se, vozvratiti se, vozderžati. Vidi se, kako je krivotvoritelj slabo poznavao stare hrvatske spomenike.

2. *Iz slovničkih pogrješaka.* Ovdje možemo ponoviti isto, što i o pravopisu. Da taj psaltir doista potječe iz 9. stoljeća, imao bi obilje starih gramatičkih oblika, na pr. u složenoj sklonidbi pridjeva, u sklonidbama, od kojih ostaše u poznije doba tek neki ostanci, u aoristima i t. d. Ta ako ćemo vjerovati njegovu predgovoru, to bi bio najstariji staroslavenski spomenik. Ali on je i u slovnici vjerno ogledalo 17. stoljeća i ima pače krupnih slovničkih pogrješaka, na pr. va gnêv*i* svoimь, vzivajuštu m*ê* (dativ apsolutni), pêsnahь (lokativ pl. od pêsnь), a inače i sve običajne pogrješke tadanjih spomenika. Stari nasuprot spomenici ne znaju tih slabosti. Njih ne zavađa ikavština ni meke osnove, ne daju se tako lako smesti od zapletenih sklonitaba: ovakvih pogrješaka uzalud tražimo u njima. Prepisivači su se čuvali, da ne mijenjaju lakoumno izvornika, i tako nam sačuvaše dragocjenih spomenika, na koje dandanas s poštovanjem gledaju svi slavisti.

3. *Iz leksičkih vlastitosti.* Kad se procjenjuje koji staroslavenski spomenik, od velike je također važnosti ispitati njegove leksičke prednosti. Imamo već u tome utrt put i određena neka pravila. Ona nam služe kao kriterij, da sudimo, iz koje je dobe spomenik, koje je obitelji, gdje je pisan, u kakvom je odnosu prema drugim spomenicima, od kolike je vrijednosti i t. d. Na pr. najstariji spomenici, koji su najbliži prvom prijevodu sv. Ćirila i Metoda, obiluju neprevedenim grčki riječima kao iđemun (ἡγεμών), kins (census, porez), akrovustiê (ἀκροβυστία, praeputium), vlasfimiê (psovka), jerej i t. d., i ne drže se ropski izvornika.

*) Pripominjemo usput, da je s druge strane taj odnos prema unijatima vrlo koristio glagoljici. U Rimu se sada promatrala glagoljica s idealnog stanovišta, unije, a tim je u očima najviših crkvenih faktora dobila puno veći ugled.

Pozniji pak spomenici nastoje ukloniti sve tuđe riječi i pretjerano se drže izvornika. I naši stariji spomenici imaju svu silu latinskih terminoloških izraza, kao beraš (versus), rešpon (responsorium), bitatorij (invitatorium), kumplet (completorium). No najviše je uplivala na promjenu živa okolina, pa su se tijekom vijekova zastarjele i nepoznate riječi nadomještale novima, a kako je jezik živio na velikom prostoru, nakupila se na taj način sva sila sinonima.

Kako je u tom pogledu s našim psaltirom? On je i u ovoj stvari vjeran 17. stoljeću. Slaže sa sa savremenim glagoljskim psaltirima, gdjegod s kojim ćirilskim (n. pr. bukureštanskim). Dandanas imamo toliko starih psaltira i poznamo njihove leksičke osobitosti, ali se uzalud nadamo, da ćemo i u njemu naći oznaka starine, dok hrvatskih riječi ne manjka. Ovo ćemo bolje uvidjeti, ako promotrimo njegov sadržaj. Njegovi naime psalmi ne odgovaraju običnom tekstu psalama, koji je u breviru, već tekstu hebrejskog izvornika. No promotrimo to posebice, jer je vrlo važno za našu svrhu.

4. *Iz njegova izvornika.* Među svim drugim staroslavenskim spomenicima, što nastaše kroz 1050 godina na prostoru između Finske i Grčke, Furlanije i Urala, Marnavićev je psaltir unicum obzirom na svoj izvor. Svi drugi potječu što od Septuaginte što od Vulgate, a naš psaltir se drži latinskog psaltira sv. Jeronima, prevedenog izravno iz hebrejskog. U Marnavićevo su doba držali sv. Jeronima začetnikom staroslavenskog prijevoda, a Marnaviću je u 17. stoljeću, u cvatu egzegetike, lako bilo u Rimu kupiti psaltir versionis Hieronymianae.

Eto ključa svemu tomu! Pa čemu bi glagoljaši preveli taj psaltir? Za egzegezu? Zbilja, to je vrhunac ironije. Ta upravo do 17. stoljeća uvijek čujemo isti vapaj za najnužnijim liturgičnim knjigama, istu tužbu, da se knjige ne slažu s latinskima. U Karamanovu djelu, u kojem nam se sačuvao ovaj spomenik. nalaze se četiri teksta psalama, pisana u dva usporedna stupca. U prvom je stupcu latinski tekst Vulgate s potpisanim običajnim staroslavenskim tekstom, koji odgovara Vulgati, u drugom pak tekst versionis Hieronymianae s potpisanim Marnavićevim tekstom tako, da se odmah vide sve razlike među prvim i drugim stup-

čem. Evo nekojih primjera: Ps. 2, 6. Vulgata: Ego autem constitutus sum rex ab eo . . . azъ že postavljenъ esmь c̄rь otъ nego . . .; dok Marnavić ima: az že učinihь c̄ra moego (prema sv. Jeronimu: ego autem ordinavi regem meum). Ps. 2, 12. Vulg.: Apprehendite disciplinam (ne quando irascatur Dominus . . .), a sv. Jeronim i Marnavić: Adorate pure — klanajte se čisto. Ps. 3, 8. Vulg.: (Quoniam tu percussisti) omnes adversantes mihi sine causa — vьsę vražduiąštęię mьnê vъsuie (tako *svi* staroslavenski psaltiri), a sv. Jeronim i Marnavić: omnium inimicorum meorum maxillam—v'sihь (ikavština!) vragь moihъ lanitu, — i tako sve do kraja. Gdjegod pače mijenja, da se vidi ropsko slaganje sa sv. Jeronimom, ako i ne treba, na pr. Ps. 1, 1. (Beatus vir, qui non) *abiit* . . . (tako i Vulgata i sv. Jeronim) *svi* staroslavenski psaltiri pod nebom imaju: (iže ne) *ide*, Marnavić jedini: (iže ne) *otide*. Ali uza sve nastojanje na nekim mu se mjestima izmakla netačnost, na pr. Ps. 7, 10. peccatorum, gdje je ostavio grêšnihь, premda sv. Jeronim ima iniquorum, dakle je imao uzeti riječ nepravъdъnъ. Ps. 5, 5. zadržao je za iniqui grecizam zakonoprêstupnici (παρανόμοι), a moralo bi i ovdje biti neprevъdъni. Inače, gdje nije skrivio zbog sv. Jeronima, slaže se u izboru riječi sa savremenim psaltirima, kako već rekosmo, iznimno s kojim starijim, osobito ćirilskim. Ali i gdje je promijenio, očituje se nepoznavanje jezika: imao kroatizama, rusizama, do tad nepoznatih kovanica, tako te je Jagić brzo zaključio, kako je Marnavić radio: Uzeo je obični tadanji glagoljski tekst psaltira i zavirivajući istodobno u neki ćirilski psaltir tako ga dugo križao, dok nije vjerno odgovarao Jeronimovu plaltiru.

No moglo bi se ovdje prigovoriti: te razne novotarije možda su postepeno uveli prepisivači Nikola Rabljanin god. 1222., Levaković god. 1634. i Karaman god. 1753. Ali navedeni citat dokazuje sasvim protivno. Nikola sam kaže u predgovoru, da je on vjerno prepisao. Levaković, koji to spominje, imao je psaltir u rukama i više ga je mjeseci proučavao. Njegovo je svjedočanstvo izvan svake sumnje. Da je pak Levaković točno prepisao, najjasniji dokaz pružaju njegove riječi. On slijepo prihvaća sve zablude psaltira, ne posumnjavši ni u snu u njegovu autenciju. Njegova bezazlenost jače govori nego najokretnije dokazivanje. To isto

vrijedi i o Karamanu, koji u svom prijepisu nastoji imitirati i isti potez slova. On još više uzvisuje Marnavića, kako ćemo niže spomenuti, a Marnavićev psaltir znači po njegovu mnijenju novu epoku u nauci staroslavenskog jezika. Drukčije i nije moglo biti: obojica držahu sv. Jeronima auktorom toga psaltira, a tko bi se, svijestan svoje nemoći, usudio ispravljati djelo začetnika i oca slavenske književnosti i pisma?!

II. Povjesni dokazi.

1. *Iz oznake vremena.* U navedenom se citatu kaže: Honorio Summo Pontifice, Friderico et Roberto Immp. Rege Hungarorum Andrea, Gunzello Spalatensi Archiepiscopo. To su riječi tobožnjeg prepisivača Nikole Rabljanina a citirane od Levakovića; to je obična formula za oznaku vremena, koju već i sv. Luka rabi, da označi vrijeme Isusova istupa u javni život, pa se i falsifikator Marnavić njom poslužio. No kad se Jagić posavjetovao s kompetentnim povjesničarom Jugoslavena, s profesorom Jirečkom u Beču, odgovori ovaj: „Datum tobožnjeg psaltira klerika Nikole Rabljanina od god. 1222. kod Levakovića je bez sumnje puka izmišljotina“. Spomenici naime iz toga vremena u Dalmaciji redovito navode dužda ili ugarskohrvatskog kralja, prema tome, pod koga spadaju; povišc svoga biskupa i gradskog poglavara (comes), dok u našem spomeniku dolaze nekoji, koji nikako ne bi smjeli doći, a ispušteni su nekoji, koji nikako nebi smjeli manjkati. Tu se spominje papa Honorije (III.), rimskonjemački car Fridrik (II.), car latinskog carstva u Carigradu Robert de Courtenay, ugarskohrvatski kralj Andrija (II.) i spljetski nadbiskup Gunzello. Mimoiđimo papu i njemačkog cara, ali čemu su tu ona druga tri? Što tu ulazi car latinskog carstva? Što spljetski nadbiskup? Ta Rab je tada spadao pod zadarskog nadbiskupa, ako se baš htjelo spomenuti i nadbiskupa. Čemu tu Andrija II? Rab nije bio god. 1222. u hrvatskoj vlasti nego u mletačkoj. Nasuprot gdje je dužd Petar Ziani, gdje biskup rapski, gdje rapski comes Marko Mastropetro? Za ove kao manje znamenite ljude iz davnine nije lukavi krivotvoritelj valjda ni znao, a za one druge bilo mu je lako.

2. *Ultimi Salonitani Episcopi.* Assemani uzimlje to u ovom smislu: Troškom i po nalogu Teodora, biskupa *spljetskog,* koji je *zadnji* pod imenom Teodor. Budući da ima primjera, gdje se dugo iza razorenja Solina još rabi riječ „Salonitanus“ mjesto „Spalatensis,“ tumačenje riječi „Salonitani“ može proći, ali tumačenje „ultimi“ je sasvim krivo i silom nategnuto, zato pada i prvi dio: solinski ne može ovdje značiti spljetski. Treba znati, da Assemani ne pobija directe autenciju psaltira, nego tadanje mnijenje, da je sv. Jeronim izumitelj glagoljskog pisma i prvi auktor staroslavenskih knjiga, zato je morao ma kako riješiti ovu poteškoću. Pače u noti sumnja, da nije možda prepisivač Nikola nagađajući dodao riječi: ultimi Salonitani Episcopi. Doista oštroumno, ali gratis asseritur, gratis negatur. Eto, kakvih poteškoća uzrokuje kadgod krivotvorina! Dan današnji pak, kako spomenusmo, uzeše Teodozija mjesto Teodora, ali to ne mijenja ništa na stvari, poteškoća ostaje sasvim ista, jer riječ „ultimi“ ne daje nikako izlaza. Ta jasnije se ne može izraziti. U kratko: Sv. Ćiril je izumitelj glagoljice i prvi prevađač na staroslavenski jezik. No naš psaltir svjedoči o sebi, da je 250 godina stariji od sv. Ćirila. Dakle je lažan.

3. *Manuscripto.* Izgleda također iz konteksta, da je riječ „manuscripto“ bila u Nikolinu predgovoru. No ta riječ je nastala tek iza izuma štampe za razliku od imprimere, tiskati. Marnavić je htio istaknuti, da je taj „dragocjeni“ spomenik rukom pisan, no baš time se izdao. Pisan je doista in carta membrana, no pokazati papir od prnja iz god. 1222. bilo bi preveć naivno.

III. *Razne okolnosti.* Dosad smo govorili o psaltiru i njegovoj falsifikaciji. No samo po sebi nameće se pitanje: Tko je to slavno djelo učinio? Kada? Zašto? Tijekom članka smo na više mjesta okrivili Marnavića s tog nedjela, ali zlo je okriviti, a ne navesti i razloge. Zato to ovdje činimo. — Promotrimo li razne okolnosti, naći ćemo, da sve upravo viču i prstom kazuju na Marnavića kao krivca. a) Marnavić je poznati krivotvoritelj, a tim je riješeno devet desetina svega, pa i u ovom slučaju sve teče kao po loju. b) Odvažni i okretni Marnavić nametaše se naime Propagandi, da će uz potporu od 800 škuda sam prigotoviti i tiskati određeni broj misala i brevira, ali ih i prodavati

u svoju korist uz cijenu, koju odredi Propaganda. Dakle trgovać špekulant. No sve se njegove nade izjaloviše. Ova je okolnost od velike važnosti. c) Tobožnji psaltir, pisan od Nikole Rabljanina god. 1222., bio je njegovo vlasništvo. Nije ni to na odmet. d) Znamo opet, da je svojim psaltirom upravo zablieštio oči savremenicima. Levakoviću je „optime meritus" za staroslavenski jezik. Još više Karamanu. Članak LXIII. u Karamanovu djelu*) nosi naslov: Tomco, vescovo di Bosna somministrò lumi(!) per la lingua litterale, a članak XL.: P. Rafaele Levacovich prescielto dalla Propaganda stampò il messale Slavonico idiomate conforme al Latino (reformiranomu Pija V.) nel 1631. Dopo l' edizione del messale il Levacovich acquista miglior cognizione del litterale Slavo (iz Marnavićevà psaltira 1634!); perciò il suo breviario del 1648 è più esatto(!) (t. j. rusificiran je puno radikalnije nego misal od god. 1631!). Iz tih učinaka daje se zaključiti, da je napravio krivotvorinu upravo tom svrhom, da kao najugledniji dobije on izdanje misala i brevira ili barem brevira, ako je iza god. 1631. skalupio svoj psaltir, jer ne znamo, kad ga je napisao. Svakako god. 1634. ga je posudio Levakoviću, a god. 1637. već je umr'o (u Beču?). e) Poznato je također, da se upravo god. 1634. doista nalazio u Rimu. U kratko: na nikoga drugoga ne možemo pomisliti, dok taj čin potpuno odgovara njegovoj osobi i svim okolnostima. Premda sve te okolnosti ne pružaju nužnog zaključka i neoborivog dokaza za glavnu tezu, da je Nikolin psaltir krivotvorina iz mnogo kasnije dobe, ipak imaju i one veliku vrijednost.

Eto, to je sprovod slavnog i najstarijeg hrvatskog spomenika. Ako i nije sprovod baš prvog reda, smrt je svakako konstatirana. Za tim se je i išlo.

---

*) Djelu je naslov: Identità della lingua litterale slava (t. j. staroslavenskog), e necessità di conservarla ne' libri sacri. Ima blizu 600 stranica rukopisa in folio. Dokazuje proti Dubrovčaninu Stjepanu Rosi, da je staroslavenština onaj jezik, kojim je sv. Jeronim pisao i pape ga potvrdili u liturgiji, a ne pučki (hrvatski) jezik, i da ga valja radi unijata i dalje zadržati u breviru i misalu, a ne zamijeniti hrvatskim, kako je tražio Rosa za veću lakoću i zgodnost. U tu svrhu iznosi Karaman na dugo nutarnju i vanjsku povijest i razvitak staroslavenštine, pa je i naš psaltir spasio i naveo u prijepisu.

Glagolske listine iz Istre.

I. Koštiál.

Gospod ravnatelj v pokoju Fran Franković ima v svoji lasti šest glag. listin iz Istre, ki so zanimljive zaradi čiste čakavščine in nekoliko tudi zaradi vsebine. Dve izmed teh je dal Jagić fotografirati na Dunaju (pri tvrdki M. Jaffé); posnetek ene se nahaja v Jagićevi „Istoriji slavjanskoj filologii" (1911) na tablici št. 73, cirilski prepis na str. 256, paleografske opombe na str. 178. Vsebina: volilo samostanu sv. Gregorja v Kopru. Fotografija druge listine je deloma objavljena na tablici št. 75, cirilski prepis na str. 257, paleogr. opazke na str. 178. Vsebina: izkaz o špolijah in darilih istega samostana.

Pri tej priliki naj popravim nekaj malih pogreškov v cirilskem prepisu: v I. listini (Jagić, str. 256, št. 73) se mora čitati v 7. vrstici: *„i zemla e u . . ."* (ne pa: и землє оу . . .) V II. listini (Jagić, str. 257, št. 75) naj se čita v 5. vrstici pravilno: *„na pol s ovim"*, ne pa: на порсоким *„potle"*, ne pa подлє; v 9. vrstici: *„dva špolč"*, ne pa: сна шпол҄ѣ; v 10. vrstici: „s navi-želom", ne pa с накитрєлом; *„dukat m čini...."*, *(m 60)*, ne pa: доукат чини . .; v 11. vrstici: *tri,* ne pa: тєрє; v 12. vrstici: *kvater* . . , ne pa: бата . .

Jagićeve paleografske opazke na str. 178 veljajo kolikor toliko za vseh šest listin; razlike v pisavi niso znatne.

Tukaj sledi v latinski transkripciji tekst III., IV., V. in VI. listine:

III. Pogodba o ženitvi. (1678.)

Va ime bože i dive marie amen. Let negova rojstva ⱇ.ⰒⰓ.Ⰸ (= 1678), indicn prvi dan 12 (ⰹⰱ) oktubra u selo od buić na dvor redi po jura mršića. Ondi pred manu nodarom i pred svidoci niže pisani napržènti di, da se pretendi učinit sakrament od matrmonija onako kako kako (sic) zapovida sveta mati rimska crikva i kuncili od Trenta, a to meju dobrimi i poštenimi mladimi, od jedne strane meju antonom milohnićem sinom jura

a o druge strane s franicu hćeru po. jura mršića *tronde* (= ter onde) naprženti margarita žena po jura a mat od rečene franice skupa svoimi sini ivanom i markom ki diju i obećivaju da ote dat dote i u ime dote rečenoj franici L u (= 400) malih gre L četira sto oto od dobra rečene mare i od dobra po. jura oca rečene franice a to va ta račun mobila i štabila se poštimi ter ondi naprženti rečeni anton ki di i konfesa da je prijel u ime dote svoje žene franice u račun ńe dote hal (gal?) (= 651?) dukati i [glag.] (= 8) ča čini L [glag.] (= 168) malih gre L sto i šezdeset i osam poštimi odvih (= od dvih) žen ča (ka?) je pokazani ženi po. jandra rušina i po matiji ženi menka zeca kako rečene strane rekše da su kuntenti od iste štime a ča oš manka: adona više rečenu sumu manka oš L [glag.] (= 132) ter ondi rečena mare svoimi sini diju i obećaju sedošeti švat koliko prvo i tako se kuntentaše obe strane. — I oš ondi naprženti jure milohnić po. franka ki di da čini sa sakim dobrim modom i od negove dobre vole obećiva dat za del ki od nega čeka na dobar račun negovu sinu antonu negova dobra L [glag.] (= s = 200) ter ovdi dile rečeni anton čineći i on sa sakim dobrim modom i od negove dobre vole videć lubav ku mu dana . . a . i . . a dobro čun (? [glag.]) oće rečenoj franici negovoj zaručnici ono ča obećiva dati i darovati L [glag.] (= s = 200) malih gre L dvisto ča oće bit dota i kuntrdota rečene franice L h (= 600) malih gre L šesto ku dotu i kuntradotu ondi naprženti rečeni anton obligira vazda i va sako vrime mantinat rečenoj franici noj i ne redu pod obligom sega negovoga dobra mobila i štabila infurma. — — — Učineno u više rečeno mesto pred svidoci nadozvani i moleni ivan vešković i frane brnić po. jura. Ja ivan škrpčić nodar puplik po oblasti od presvitle gospode benetačke pisah i kopijah iz moih ati zi (= 19.) ha*rarat* (= harat) — rne? (= 176?)

Zunaj: . . tal (= dotal?) antona milohnića i njega žene franice L [glag.] (= 12).

IV. Sprejem Matije Vodarića v samostan. (1673.)

(Spredrja stran:)

Kopija. [glag.] *(= 1673)* na [glag.] (= 19.) miseca novembra.

Jako bi poniženo molen veće volat m̄. p̄. otac fra ivan *zaretić* zadranin prol dalmacije i istrije od fra matija vodarića žakna cresanina iz lubenic sina pravoga matrimonija matija vodarić i negove žene antone: kako reče da ga primem za učinitimu profeš budući dostal i svaršil pokorno godišće noviciad svoj i imajuć godišća od zrasta ⰻ.ⰻ (= 18) i opomenut od svoga redovskoga činenja: znadući ča ima učiniti zato po moljenju negovomu i po znanju negovoga živlenija prijet bi od svih glasnikov od mostira sga jerolima u martišćici (sic) i koga priješe za sina rečenoga mostira i tako od mostira sga ivana u zadru biše svi kontenti da mu se čini: i tako prid velikim oltarom i po velikoj misi u rukah m. p. oca fra ivana zaretića prla zgor imenovanoga na glas veliki prošti mu rečeni profešion u komu se obeća obslužiti do smarti svoje svi tri zaviti: prid p̄. ocem gvardijanom fra franom obradojevićem i prid p̄. ocem kuštodem fra ivanom *marcolićem* i prid vikarim ō. p. fra mikulom vuićem i pri (sic) svimi oci od mostira: u viri ki i sam se podpisa.

fra ivan zaretić prol. fra frane depope škri prol. *(Zadnja stran:)* copia tradotta in *volgare* (etc. etc.)

V. Zapisnik o frančiškanskem zboru. (1710.)

1710 (ⰰ.ⰻ.ⰻ) na ⰻ.ⰵ (16.) juna. *Kopar* (ⰽⰰⱂⰰⱃⰻ)

U vrime kongregaciona celebranoga pri svetomu frančisku prid rabom ō. m̄. p̄. fratar domenigo valentić jablanin prod. v̄. reda sga oca frančiska dalmacie i isrie (sic) svoimi ō. p̄. definitori s ocem p. fra markom farkićem s ocem p̄. fra dumom vidinićem s ocem p̄. fra lodom lemešićem s ocem p̄. fra matom šešelom. odlučiše u mostiru sga gargura u kopru za gvna o. m. p. fra mate vodarić. za misnika o. p̄. barnardo pavija

„ „ o. p. fra jakov lasić i vikari

„ „ „ „ „ ivan dobrilović

„ „ „ „ „ šerafin maršić

„ „ „ „ „ ivan kavran

„ novica fra alešandro laik.

(Spodaj z *drugo* pisavo.)

fra domenig valentić prol.

(Tretja roka:) fra jure zampieri šakretari prol.

(Na *drugi strani:)*

Dekret bi učinen u mnogo $p^{m}_{o}e$ definicionu da ako ne bi pošal koi fratar šubito u svoj mostir *kadi* je post(a)vlen od famile ali ako bi se pošal moliti koga svitovnoga za ne biti prominen dećarivamo ga za velika neposlušnika i šošpenjivamo ga od st(e) mise za šest miseci i od glasa ativa i paši(va) za tri godišća: u viri ki . . .

VI. Trije dekreti (sklepi, odloki) o premoženju. (1734.)

Kopija. (ⰽⱁⱂⰺⰰ) Dan (ⰴⰰⱀⰰ) ⰺ.ⰰ (= 11.) maja 1734. (ⱍ.ⱉ.ⰼ.ⰳ) Dekreti narejeni u m. p. definicionu u vrime kapitola celebranoga pri smu jerolimu u martinšćici promovljeni od m. p. oca fratra jerolima brusića mistnika jenrla u rečenomu kapitulu dan gorini. a. (= I.) Da od sada u napridak na dospitku gvardijanstva u mostirih ki budu avanciva[li] pinezi ili krediti nimaju se izručivati novomu gvardijanu nego postaviti u depožit za potribe mostirske u škrinju od dvih ključi ke imaju biti provijene po svih naših mostirih za shrambu rečenih avancov: od ke ima držati jedan kluč oc. p. gvardijan od mostira a drugi prokuratur fratar ki bude po balotacionu od svi familja zato odabran i da nemozi biti uzdvignuto rečenih pinez prez balotaciona od sve famelje i to za velike potribe mostirske više l. m. (= 60) apasivajući rečenu šumu zabranjuje se zdvignuti brez vlastite licencije oca m. p. prola ki bude ka ima biti pitana s konšenšom sve familje.

b. (= II.) Bi proponeno u m. p. definitoriju da se ima učiniti arkivii po svih naših mostirih u mistu posobojnomu i šeguru kadi se ote konšervati ištrumenti pisma i memorije pristojeće na stanije i uzdržanije mostirov. Tolikaiše da oci p. gvardni po svih naših mostirih imaju činiti kataštik od svih zemal mostirskih i ostalih štabili svakojaške vrste i kondiciona a to do prvoga vižita oca m. p. prola.

v. (= III.) Budući da u stara vrimena u ovoj provci ne bihu obikovana posinovljenija od mostirov nego kadi fratar umiraše ondi ostajahu negove špolje i u voli oca m. p. prola ča hojaše u kašu od provce. U vrime kumešarija oca meštra kažota od vicence lita ⱍ.ⱉ.ⰸ (= 1708) bi učinen dekret od posinovljenija da

svaki fratar ima se učiniti sin od kogakoli mostira i on mostir da ima biti ered od negovih špoljev i provincija po prvomu razlogu. I ne budući istomačeno u istomu dekretu od oc m. p. prola i šekret. ako bi umrli u oficiju da nihove špolje imaju poiti u beneficii onih mostirov kadi su sini zato z' ovim istim dećarivamo da ako bi se prigodila smart od kle su u oficiju sva nihova ubošćina ima poiti u mostir nihova posinovljenija i dil staroga običaja za provinciju. Ka sva tri dekreta posli promovljena dobro rasmotreni od m. p. definitorija poslani na balotacion i pasa part svimi glasi. Dani u ovomu mostiru sga grgura u kopru ([illegible]) u vrime našega vižita ovi dan [illegible] (= 15.) novembra 1734.

fra jurai gavran prol.
fra ignacio žic šekri prol.

Vajsov Vesperal.

Dr. M. Tentor.

Vesperal rimsko-slověnski. Večernje na Nedělje i Svetce po vse lěto, po crkvenim kńigam glagolskim.

S priloženijem Jutrń i Časov velih blagdan i drugih molitav.

Krk. Rashodi Staroslověnskije Akademije. L. G. 1907.

„Hvalevrijedni pokušaji", kaže Jagić, „da se uspostavi pravo slovenske liturgije u njezinu starom povlaštenom obliku, stoje u intimnoj vezi s novim poštovanjem, koje si je glagolsko pitanje steklo u slovenskoj nauci te došlo i do Hrvata".

Godine 1853. izdao je Šafařík u Pragu djelo „Památky hlaholského písemnictví" svojim novim slovima, i to oblim i uglastim. Šafaříkov je rad utjecao i na Hrvate, te je Kukuljević Šafaříkovim glagol. tipima izdao „Listine hrvatske" (Acta croatica). U tom istom oduševljenju za našu starinu izađe g. 1865. Račkoga glagol. Asemanovo evanđelje, kome je Jagić napisao opširni gram.-kritički uvod.

Nego za praktično poznavanje staroslovjenskoga jezika za svećenike (klerike) glagolaše i za sastav glag. biblije najviše je uradio profesor stsl. jezika u zadarskom sjemeništu pop Ivan Berčić (Bukvar 1860, Chrestomathia 1859., Čitanka stsl. jez.

1864, i osobito 5 svezaka djela: Ulomci Svetog pisma. Sve štampano u Pragu).

U drugu je ruku prvi hrv. istorik kanonik Rački svojim djelima: „Viek i djelovanje sv. C. i M. 1857—59“ i „Pismo slovjensko 1861.“ najbolje obradio ovo naše važno kulturno-istorijsko pitanje.

Kanonici Dr. Crnčić i Tkalčić, Jagić (Marijinsko i Zografsko evanđelje, „Bečki listići“, Mihanovićev i Grčkovićev fragmenat i t. d.) i Milčetić mnogo su uradili na ovom polju, dok je u radu za potrebe naših glagolaša sve nadmašio bivši trećoredac D. Parčić, koji je nastojanjem velikog Strosmajera, što je u svakom pogledu podupirao glagolizam, došao za kanonika u Rim, gdje je mudar veliki papa Lav XIII. usprkos svim diplomatskim zaprekama dopustio štampanje glag. crkvenih knjiga, prije svega Misala.

To je veliko mukotrpno djelo srećno, na čast rimskoj kuriji i slovjenskoj nauci, izveo naš Vrbančanin Dragutin Parčić (1893.). Ali zloba i neznanje nijesu prestali smetati našemu trudbeniku, pa je drugom izdanju bilo oduzeto odobrenje. „I on je morao okusiti svu gorčinu sumnjičenja i kleveta, kojima protivnici slovenskog kulturnog napretka obično nagrađuju i najskromnije radnike i najblagorodnije mecenate“ (Jagić u ovogodišnjoj Matičinoj Povijesti hrv. knjiž.)

Prvih godina ovoga vijeka rodila se hvalevrijedna misao kod krčkih svećenika (Dr. Volarića), koji pod zaštitom biskupa Dra. Mahnića osnovaše „Staroslavensku akademiju“ u gradu Krku za izdavanje starih glagolskih spomenika. Dosada je ona izdala nekoliko vrlo važnih tekstova iz Staroga zavjeta Svetog pisma po glagolskim spomenicima, što ih je prigotovio za štampu marljivi Čeh Dr. Josip Vajs, „uzorni poznavalac stare glagolske pismenosti“ (Jagić). On je surađivao i kod II. izdanja Rimsko-slovjenskog misala 1905. Dalji rezultat tih težnja je knjiga pod gornjim natpisom.

Knjiga je izašla nakladom krčke akademije, a „podpomogoše ukrašeniju děla“ Češka akademija i mnogo viših crkvenih dostojanstvenika, i to opet čeških. Štampana je u Alojzija Wiesnera u Zl. Pragu. Djelo je odobreno i preporučeno vjernicima

od krčkog biskupa Dra. Mahnića i senjskoga (onda još tit. biskupa i generalnog vikara) pok. R. Vučića.

Kako je u nas interes za glagolicu valjda tek u riječima, izašla je o svim sa zamjernom erudicijom izdanim djelima krčke akademije tek jedna recenzija (Jagić u svom Archivu). Zato smo htjeli ovdje upozoriti i na ovu knjigu dotakavši se prvog pokušaja transkripcije stsl. hrv. knjiga latinskim pismenima.

Već iz 12. vijeka imademo glagolskih spomenika s hrvatskom ortografijom i jezikom prilagođenim živom govoru. Ta hrvatska recensija staroslovjenskoga jezika sastoji u tom, što mjesto ę, ą (ѧ, ѫ) dolazi *e*, *u*, dok su oba poluglasa počeli pisati jednim znakom (kasnije je ili odbačen ili dolazi a, katkada e), a iščezla je i razlika između *y* i *i*; napokon imademo često reprodukciju narodnog glasa *j* mjesto bug. izgovora *žd*.

Poznato je, da se sav učeni svijet divi savršenosti glagol. pisma (njegov je auktor [Konstantin-Ćiril] vrlo tačno fiksirao fiziologiju slovj. glasova svoga kraja), to je ipak u jednoj tački nesavršeno: nema naime znaka za *j* i palat. glasove ļ, ń, a kasniji pisci u Hrvata ne uvedoše posebno slovo za glas *šć*, *ć*, *đ*, *j*. G. je Vajs izdao Vesperal u hrvatskoj recensiji stsl. jezika, a latinskim pismenima.

On je odbacio poluglase na kraju riječi, jer se u 12. v. nijesu više izgovarali, a drugdje su ili napušteni ili zamijenjeni refleksom *a*, koji je gotovo općenit u hrvatskom jeziku.

Staro ⱑ (ѣ) transkribirao je, kao što je uobičajeno, slovom ě, dok je kod palatala uveo današnji hrv. školski pravopis i akademijski (Jugosl. ak.). A upravo ovo kolebanje između ova dva pravopisa najveća je pogrješka ove knjige. Samo na nekoliko primjera pokazat ćemo tu nedosljednost.

Već na čeonom listu imademo u jednu ruku „Nedělja", a u drugu „końigam."

Na str. XIV.: blagoslovljenije i vnimateļno
„ „ 1.: v nedělju i zemļi
„ „ 4.: zašćititeļ, a na str. 10.: zašćititelja. Isto tako:
„ „ 3.: gospodnje i svetińi, a na str. 11. gospodńi
„ „ 2.: gospodań, a na str. 3.: gospodnje, dok se je na str. 24. nemilo izmaklo ovako: gospodnja.

Druga je nedosljednost više jezična (dijalekatska), i to u pisanju refleksa ze stsl. *žd,* n. pr.:

str. XV.: daj, str. 4.: dađ

„ XIV.: prěje, str. 1.: prěđe

„ 27.: slajše, tujih, str. 2.: utvrđeni, str. 14.: Gospođe

Budući da je već u prvom početku praslovjensko *dj* dalo u čakavštini *j,* to su i naši glagolaši morali izgovarati *j,* pa bi hrvatska (čak.) transkripcija imala biti samo *j.* Kako je u naših glagolaša bio isti izgovor i u tuđicama à la angelos, to nije trebalo u latinici (transkripciji) posebno slovo, već je bilo dosta *j.* Pisac se nije mogao oteti naučnoj transkripciji, kad piše n. pr. na str. 11. Anǵelom, na str. 18 Jeǵupta, dok ima na str. 3.: Jeđupta.

Što se tiče refleksa poluglasa (ili njegovo ispuštanje), kadgod je teško odlučiti, kada ima biti jedno, a kada drugo, ali historija jezika i dijalekti mogli bi nam pokazati put.

Na str. 17.: Vazbudi

„ „ 21.: vstani

„ „ 19.: vastajut

„ „ 25.: vazradujem.

Možda bi u ovim primjerima bilo priličnije bez *a* (a na str. 11. rekao bih „lava“ mjesto lva), ali ovo je dosta nestalno, kako dokazuje današnje: dašćica — štica, staklo — sklo itd.

Priličnije bi bilo „hlmi“ nego „hlami“ (str. 3.) Mjesto vsedanni (str. XV.) rekao bih vsagdańi.

Nekonsekventnost je n. pr. u ovakim primjerima:

Marije (str. XIV.) i Marii (str. 13.)

Uopće priličnije bi bilo izgovoru „gnojišća“ nego „gnoišća (str. 3.), „moji“ nego „moi“ (str. 12.) „tvojih„ nego „tvoih“ (str. 12.)

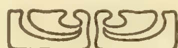
Akuz. sg. od „i(že)“ napisao bih: *j,* a ne *i* (str. 11., 33. itd.)

Na str. 25. ima Cěsar, 31.: Cěsara,

„ „ 24. „ Cěsarja, 28: Cěsarju.

Kako se vidi transkripcija nije dosljedno provedena, a ima po koja štamparska pogrješka, n. pr. za nás (češki), včesarit. I na interpunkcije bi trebalo paziti kod drugog izdanja.

Jezik je, kako rekosmo, pravi stsl. hrv. recensije. Kako se glagolica teško čita, ovakva djela mnogo bi pridonijela širenju našeg glagolizma, pa se nadamo, da ćemo brzo dobiti izgledani hrv. (slov.) misal lat. slovima.

Čakavska „Duhovna bramba" iz Baščanske Drage.

I. Koštiál.

Leta 1647. je izšla v Mainzu knjižica „Geistlicher Schild", ki se je potlej še večkrat natisnila ter prevedla v razne jezike, n. pr. v slovenščino („Duhovna branva"). Podobno vsebino ima večjidel z glagolico pisana knjižica, ki jo je našel goriški šestošolec Franc Kralj v neki trgovini v Gorici, kamor je bila zašla z otoka Krka po neznanih potih.

Knjižica ima 162 strani, oziroma 80 listov, označenih z glagoliškimi črkami od Ⰰ do Ⰰ; platnice so iz svinjske kože. Pisava kaže na *17. stoletje;* pozná se pa, da je od različnih rok. Vsak pisar je zapisal svoje ime: tako beremo: *„1691.* Ovo su knige mene popa Pavla *Matkovića";* — „Ovo su knige mene žakna Miha *Čubranića* od Baške, *1699* na 20 maja"; — „Pod *dižmariju* popa Marka *Grandića"* — i. dr. Nekaj strani je praznih, nekaj pa jih je popisanih z latinico, vse drugo je v glagolici; jezik je vseskozi čakavski. Na mnogih krajih se bere: „V našem mestu, ča ē. *Draga Baščanska,* ka sliši pod *Sveti Ivan* Kerstitel". Na zadnjih straneh so zapiski o osebnih dolgovih: „Kada idoh na Riku, osta mi dužan . . . . na 4. decembra jimam priet:...... Ovo jimam priet od popa *Antona Štefanića."* . . „Miseca marta dah meštru Jandri . . . fakamici (?) . . . . dah meštru Blažu žita . . . . . dah vina — mezan . . .". V ostalem pa vsebuje knjižica same *„zagovore"* ali *zaklinjanja,* s katerimi so hoteli odvrniti razne bolezni in škodljive živali.

Nekaj zgledov (primerov): *Način za izagnati gusinice i kobilice i ostala sa zala zvirja, ke škodu čine:* Zaklinam vas, poganite červi, ladroni[1]), skrovači, zavijači, mušice, roguše, gusinice, kobilice, žuželi, mišice i gadeline, ke zlo i škodu činite u ovomu mestu,

[1]) = rhynchites betuleti (živi zlasti na brezah).

ča jest *Draga Baščanska,* i takojer i voćem i vinogradom i stablom i sidbam i vertom pripravne ste škodu učiniti(.) Bogom ocem vsemogućim, Isusom Kerstom, sinom ńegovim, i duhom svetim, koi od obou ishodi, da u vrime i u čas, kada ja redovnik, prem ako nedostojni, vam zapovidam, da imate oddiliti se od ovih mest, ča est *Draga Baščanska,* ni veće u ńoj moći budete prebivati, negoli da pridete u ona mesta, u kih nikomure nauditi nemorete; od strane Boga semogućega i vsega dvora nebeskoga i crikve svete božje vas proklińaući proklenem, da kamo godare pridete, budete proklete, iskončavaući se od dneva do dneva i u vas jistih pomankivaući, da se ne najde sleda ni ostanka od vas u mestu niednomu, nego samo za potribu od zdravja i službe i koristi naroda člověčanskoga; ča dopusti on, ki ima dojti suditi žive i mertve i svit ogńem. Amen.

Posebno mnogo prostora zavzemajo v rokopisu molitve ali zagovori, s katerimi so skušali odvračati *nežit.* Aleksějev ne ve v svojem besednjaku „Cerkovnyj slovar“ (1817) povedati o tej bolezni nič druzega nego: „bolězнь osobago roda“; navaja star citat: „Hartija soderžaščaja molitvu nežita.“ Miklosich pravi v „Lexicon palaeoslovenicum“ (1862—5), da se ne vé, kaj je stslov. nežitъ. Tvorba je sicer jasna: ne+ži(v)+obrazilo—tъ, torej nekaka negacija zdravega življenja. Dandanes je ta bolezen med južnimi Slovani neznana; pri Rusih je nežit = bedno, borno življenje, a tudi = nahod, Schnupfen, pri Rusinih (Malorusih) je nežyt in nežat = catarrhus, pri Poljakih niežyt = nahod, pri Čehih pa je nežit, — žid, — žítek = *tvor, ulje, čir.*[1]) V 17. stoletju je moral biti *nežit* huda bolezen, ker je najti v našem rokopisu toliko zagovorov zoper njo.

V naši knjižici se bere n. pr.:

„Gospodi Bože naš, izvedi apostoli tvoje od černoga mora, idućim nim va sveti grad, vidiše ga strajajući od neduga ovoga, ča govorit se *nežit.* Tagda govori gn.: Ča *ovo* jest? Govori nim gn.: Ovo je bolezan nežita, shodećega na sini čkie, kako snide rosa Ermonska z gore Sinajskije na bradu jarunju; tako je bole-

[1]) Naj omenim še izvedenke: staroslov. nežitovica = kača, češki neštovice (iz prvotnega nežitovice) = kozé, Pocken, poljski niesztowica = nekak tvor ali ulje.

žan ova nosimaja aerom, tako je priklučajući se ali večer ali jutro ali opoldne ali v noći napadajući i bedu tvorit i govorit sti. Filip va ime oca i sina i duha svetoga; a ja tebi govorim: Nežite tvoreć bedu ovomu rabu božjemu [ime], proklinaju te, biži od ńega v pusta prihodišća morska, kadi ńe prebiva. Kako si smel kosnut tvar božju ili kim podoban biti načinomu komu stavši izdvigši na Avela, brata tvojega, ili jako on prenoriv djavla viditi tvar božju . . . . ". . .„ Nizidi, nežite, i ne vrati se vaspet ni stvori zla ovomu rabu božjemu [ime], a ja reku tebi: dokleže živeši, ne jij glave volovje ni leće ni kolina ribe. Hst izbavit te od nežita; biži, nežite, gn. te izgonit, ki sa ocem i z duhom svetim. . . Kadaže hojaše nežit od suhoga mora i srete ga Isus i reče ńemu: Kamo ideši, nežite? I reče ńemu nežit: Ja idu v sini čkie glavu, kosti ńih slomiti i se zlo stvoriti i se semerti predati. I reče ńemu Isus: Zaklinaju te imenom božjim velikim, ne hodi va ovoga raba božjega [ime], ne vredi glave ńegove, nego pojdi v pusta prihodišća, kadi peteh ne pojet; ostavi se čka ovoga, Istini bog, ki zložit ruku svoju na glavu Adamovu, Adama nebolit glava sijajući ni nežitom ni pol nežita. Tako i ovi rab božji [ime] da ne bolit glavu svoju ni nežitom ni pol nežita ni očima svoima ni vsim telom svoim. Va ime oca . . . ." itd. itd.

Na drugem kraju se popisujejo pojavi nežita takole: „Ja (to govori nežit sam) idu v čju glavu kosti prelamati i oči ispruditi i zubi slomiti i uši oglušiti, iskervaviti i zubi ńih, da bolit dan i noć". —

Na 2. strani 3. lista se čita: „I počni zaklinanje: tebe blagoslov pola vinogradov zemal stupi maslin voćev i niv posija nih. Izneto is *tizora crikvenoga* po ocu *fra Lovrencu Vejaninu* na harti l. d. ka. v. broj k. v."

Iz knjige „Geistlicher Schild" so prevzete tudi nekatere grške in druge besede, ki so preprostemu ljudstvu nerazumljive in zato misterijozne, n. pr.: *agijos* † *ateos* † *agijos* † *iskrijos* (menda = ἰσχυρός) † *atanatuš* † (v daljšem zaklinjanju gosenic, kobilic, miši črvov i. dr.) Ali pa tole: „Tri puta jima se reć nad nemoćnikom: od tuče i od grada ako ćeš biti srićan, piši na buletini i postavi

na četire kantuni vinograda, a peti na sredi: ne boj se dosti leta od tuče: † *apokis* † *usi* † *petris* † *i dokone* † *odpinos* † *tana* †.“

Prav izredno kratka je zakletva *vročice* (mrzlice): „*Od febre*. Mogućstvo oca † mudrost sina † kripost sgā duha † i čistoća blažene deve Marie † i zasluženje svih svetih i svetic božjih i vridnost muke gnā našega Isukarsta oslobodi te [ime] raba Isukarstova od ove *febre*, ku tarpiš sada u ime † oca † i sina † i duha sgā † amen.“

V *slovarskem* oziru se mi ždi vredno omeniti nekatere izraze: is *kovčeva* Noeva (= arca); mise, ke su se *kantale;* morska *dunbina; frušlanje* (= bičanje); hud germanizem je: „ka *sliši* (gehören) pod s. Jivan“. Plod narodne etimologije so menda oblike kakor „izdravilski“ (= izraelski), Mrhijor (= Melchior).

Matice v Krkavčah pri Kopru.

I. Koštiál.

O Krkavčah (južno od Kopra) pravi Jelić (Fontes, saec. XVII. štv. 236; XVIII. 27; XIX. 260), da je ukazal 28. maja l. 1691. koprski škof Naldini tamkajšnjemu župniku Baichinu, ki je rabil v farnih knjigah glagolico, naj piše v bodoče vse v laščini; nadalje pravi Jelić, da je nekoliko zapiskov v farnih knjigah od leta 1668. do 1716. v glagolici; in da je leta 1833. župnik Ulčnik v Šmarjah (v krkavškem dekanatu) sežgal glag. misal.

Kar se tiče matic, nisem našel glag. zapiskov pred letom 1675. Najstarejši zapisek je datiran „na dan (%)4. febrara 1675.“ in se glasi takole: „Mihovil, sin Štefana Stanića is Padine, i Mateja, udovica pokojnoga Blaža Morara is Padine, budući čińene *šolite* oklicanja i ne budući odkriveno nikakov *ipedimet,* su bili poručeni u svetom *matrimoniju,* od mene fra Mikule Smilovića, imajući od ńih rečenu rič i danom(?) *šolit* blagoslov u crikvi s. Blaža. Svidoci Mekel Grego i Baštjan Perković“. Krsti so se zapisovali po tem-le vzorcu: „Anton, sin Martina Debrnardi i ńega žene Katarine, stvoreni u svetomu *matrmoniju,* bi karšćen od

mene fra Mikule Smilović, kapelana u Karkavce. Bi za kuma Kuzm Gazić, kuma Katarina Gazovica. Rojen na 5. istoga miseca". Zadnji zapisek, ki sem ga našel, je iz meseca avgusta l. 1690. in se glasi tako: „Ivan Pišten is Šupetra da dušu Bogu od lit ПҎ *incirka.* Bi pokopan i čińene *foncioni ordinarii* od me (sic!) popa Mikule Smilovića *akonomo* u cimiteru s......"

Na nekaterih straneh sem našel italijanske besede pisane z glagolico, n. pr. „Matija Cvecić, *kapelano de šta vila"* ali pa „kapelan*o de* Kerkavce" (dasi stoji tik zraven: „boter Pribec Benin *is Krkavač")*.

Priimki so bili v tisti dobi približno isti, ki jih nosijo še sedaj okoli Krkavč. Drugače pa je *s krstnimi imeni:* imena, ki so bila v 17. stol. v tej župniji priljubljena in razširjena, so dandanes ondi redka ali neznana, in obratno. Ime Matijo, Matija se nahaja v glag. zapiskih 17 krat, Andrija 7 krat, Zvane 7 krat; Jakomo 6 krat; Marko, Šimon, Kuzma (Kuzm), Martin, Ivan po 5 krat; Gašpar in Mihel po 4 krat; Pjero in Luka po 3 krat; Anton, Baštjan, Mikel, Štefan, Blaž, Mićel po 2 krat; Benin, Baldo, Batišta, Gargur, Jakov, Jerolmo, Lorenco, Lovre, Miho, Mekel, Mihovil, Paškvalin, Ožepo, Tomažin, Petriha, Zvaneto in Zvanin samó po enkrat.

Ženska imena so še bolj podvržena modi; v glag. zapiskih se nahaja Katarina 10 krat; Marina 9 krat; Marinka 8 krat; Tonija 7 krat; Ursa, tudi Urša, in Mihela 6 krat; Matiju(v)ka 5 krat; Gašparina in Ivana po 4 krat; Mare, Perina in Pole po 3 krat; Jelena, Lucija, Mateja, Martina, Šerena, Polonija po 2 krat; Agnija, Gašpara, Jenka, Jelenka, Margarita, Matija, Polonka, Rinka, Teja po 1 krat.

Paljetkovanje po Vjesniku Staroslavenske akademije za god. 1912.

Pop Jerko Gršković.

1. Zlato krav.

Na str. 76. piše pop Vinko Premuda: Nodar Stašić ispuštao je rado prijedlog *od*, na pr. brageši sukna (t. j. suknene), košulja platna; isto tako piše zlato krav mj. zlato od krav.

I ako Stašić nije bio bogzna kakav poznavač našega jezika, i ako mu je jezik prilično natrunjen talijanštinom, ipak mislim, da u gornjim slučajevima nije griješio, kad je izostavljao prijedlog *od*, pače ja držim, da ga hotimice nije pisao, jer ga ni ljudi onoga vremena nisu izgovarali. Ni danas se *od* u sličnim primjerima ne upotrebljava. Još se i sada u Vrbniku govori i čuje svaki dan, da ova ili ona pohišnica (kućanica) ima puno ruha, a među ostalim brageše sukna, suknjicu bedeni, stomanju platna i t. d., što ne znači suknene gaće ili platnenu košulju, nego toliko sukna, bedeni, platna, koliko treba za jedne gaće, za jednu župicu ili za jednu košulju. Više puta sam čuo majku gdje govori: Imam dva štramaca vlni. Premuda bi možda pomislio, da ima već gotova dva vunena štramca, a kad tamo, vuna je još u vrećama na tavanu. To je način mjerenja u Vrbniku, a jamačno su tako „mjerili" i naši stari, jer se u Stašićevu našastaru razlikuje (gotova) košulja, od platna za košulju.

Prispodoba između košulje platna i zlata krav hramlje, ako se uzme u smislu Premudinu s prijedlogom *od*. U prvom primjeru nema nikako mjesta prijedlogu, a u drugom bi nekako mogao stajati. Prema mome tumačenju može se posve lijepo i kod zlata krav izostaviti taj prijedlog. Ako se to učini, bit će prispodoba naravnija, pa bi zlato krav značilo vrijednost, na koju su krave procijenjene, vrijednost, koju krave iznašaju, kaošto brageše sukna znači toliko sukna, koliko treba za gaće. Zlato

krave je dakle vrijednost, koju ona predstavlja, a zlato *od* (kad bismo to dopustili) krave bio bi dobitak, višak, prirast povrh procjembe, što narod zove pripaša ili napašak, a nikada zlato od krave.

Još se i danas daje i uzimlje govedo „na zlato", a malo živo „na pašu". Prema tome nije pravo, što tvrdi pop V. Premuda, da narod ne pozna više zlata u ovom smislu. Taj se običaj sačuvao još po vrbničkim i dobrinjskim stranama. Jedan stari Dobrinjac (koji je jednu godinu polazio riječku gimnaziju pod Kurelcem) rekao mi je o „zlatu" ovo: Gospodar procijeni kravu, pa dade drugome da ju pase. Istica — tako on zove procijenjenu kravu — uvijek je gospodareva, a napašak — što krava hiti — dijeli se na dvoje. Koji pase i nastoji blago, on dijeli, a gospodar bira, koji dio sam hoće.

2. Još o izdanju Stašićeve notarske knjige.

„Izdanje je Strohalovo zgodno za narod" — veli pop V. Premuda na str. 85. Vjesnika —, a ja mislim, da je to za narod vrlo nezgodna, promašena knjiga. Namijenjena je doduše i širim slojevima, kako se u uvodu kaže, ali ona ne će ni doprijeti do njih, ako izuzmeš možda „narod kaštela Vrbnika". Širim se slojevima hoće zabave i pouke skupa, a toga u knjizi nema; pa i ako ima štogod, tko će uživati? Uživat će onaj, koji bude razumio. Iz širih slojeva pročitat će s razumjevanjem Stašićevu knjigu samo po koji Vrbničanin. On će jedini kod toga i nešto uživati, jer će se sjećati starine svoga roda i grada, ali će mu brzo i dosaditi, jer pjeva gotovo „sve isto samo malo drugačije". Stašićeva notarska knjiga bila bi sama po sebi prilično zanimljiva, ali uopće — onako kako je izdana — ne zadovoljava. Bolje bi bilo, da je opremač probrao i izdao samo izabrane „strumente, dari, tištamente i livendari", a sam upotrebio sve, što je imao pri ruci, pa nam u bilješkama, u predgovoru ili u pogovoru prikazao život starih Vrbničana. Onda bi osim jezikoslovaca, pravnika i Vrbničana uzeo još kojigod tu knjigu u ruke. Još bi bila knjiga čitljivija, a potom i čitanija, kad bi imala barem valjan komentar i rječnik. Ono, što je Strohal napisao, blijedo je, netočno i nepotpuno. Na to su se već drugi osvrnuli, pa je

i pop V. Premuda u lanjskom Vjesniku rekao svoju, osobito o izrazima „škola“, „ki Lazara“ i „dižmar“. Samo je trebalo navesti cijelu rečenicu: „Petar Fugošić reče, da će mu (mladomisniku) dat, kada bude dižmar, jednoga janca“. Pošto se u ovoj rečenici uz dižmara spominje jagnjac, Strohal je naprečac rekao: dižmar je vrijeme jagnjenja — kao da bi tko iz rečenice: „da će mu dat, kada bude zakupnik, zeca“, zaključio: zakupnik je vrijeme lova! Na str. 141. notarske knjige čitamo: Dah rečenomu Draginiću 4 barili varsata, imam pen pasten, obligan mi je pop Mihovil Pavan L 9 . . . Za „pen pasten“ piše Strohal, da nije mogao doznati, što znači. Možda se tu radi o pisarskoj pogrješci, jer ako uzmemo mjesto „pen pasten“ — „imam penj parsten“ = imam u zalogu (pegno) prsten, onda je smisao jasan. — Još bih imao reći, da komin u Vrbniku nije dimnjak nego ognjište; da burača nije mijeh nego drvena posuda dosta široka, da se u nju može zgodno musti. — Rij ne znači — kako kaže Premuda na str. 83. Vjesnika — bijelocrn, jer je riđe bliže crvenomu. Uostalom bijelocrno i mrkocrveno blizu je jedno drugomu; haljina franjevaca u Košljunu („riji fratri“) više je crvena nego crna; pa i Daničić izvađa riđe od rudh, ru, rus, rumen (Korjeni str. 186.), dakle je temeljna boja crvena, a ne crna. — Ložè nije, kako kaže Strohal, natkriveno mjesto među kućama na trgu, već je to log, ležaj, mjesto, na kojem leže volovi i druge živine, naročito zecevi. To živinsko ložè nema ništa zajedničko s gradskim ložama, što nam Mlečani ostaviše (loggia).

Dosadašnje publikacije Staroslavenske Akademije u Krku.

Životopis Dragutina kan. Parčića, dr. Bonefačić, u Krku 1903. . . . . K 0·60

Recensio croatico-glagolitici fragmenti Verbenicensis, cum appendice et 2 tabulis, auctore Josepho Vajs, u Krku 1903. . . . . „ 1·—

Toni Missae a celebrante et ss. ministris canendi. Melodiis gregorianis lingua palaeoslavica accomodavit J. Vajs, Krk 1904. . . . . „ 0·60

Dijelovi pjevane mise. Staroslavenskim jezikom u horalnim i figuralnim melodijama, Krk 1904. . . . „ 0·50

Liber Job. Ex breviario Noviano II. transcriptum variis lectionibus aliorum codicum ornavit J. Vajs. Accedunt notae bibliographicae in breviarium Novianum II., Krk 1903. . . . . „ 1·—

Liber Ruth. Ex codice bibl. palatinae Vindobonen. transcriptum notis bibliographicis in eundem codicem ornavit J. Vajs, Krk 1905. . . . . „ 1·—

Liber Ecclesiastis. Ex breviario I. Verbenic. transcriptum notis bibliographicis in eundem codicem nec non variis lectionibus aliorum codicum ornavit J. Vajs, Krk 1905. . . . . „ 1·—

Propheta Joel. Ex breviario bibl. palatinae Vindobon. transcriptum notis bibliographicis in eundem codicem nec non variis lectionibus aliorum codicum ornavit J. Vajs, Krk 1908. . . . . „ 2·—

Memoria liturgiae Slavicae in dioecesi Auxerensi. Ex archivo dioec. Auxerensi excerpsit J. Vajs, Krk 1906. „ 1·—

Sva su gornja izdanja broširana.

Ugotovanije k' Misê i hvali vzdanije, s' drugimi različnimi molitvami Jerêju po blagovrêmeniju glagolemimi, 1904. Knjižica vezana u platno u 32 . . . „ 0·40

Isto in folio . . . . „ 0·30

Sacrum Convivium (glag.) . . . . „ 0·40

Tri mise glagolske prema tradicijonalnom horalu priudesio J. Vajs . . . . , ... K 0·20

Vesperal Rimsko-slovênski. Večernje na Nedělje i Svece po vse lěto, po crkvenim knjigam glagolskim. S priloženijem Jutrnj i Časov velih blagdan i drugih molitav. Krk 1907. Tvrdo vezan . . . . „ 3·—

Seljacima . . . . „ 1·—

Abecedarium Palaeoslovenicum in usum glagolitarum. Accedunt paradigmata morphologica ex grammatica Can. Caroli Parčić depromta nec non specimina lectionum ex psalterio selecta. Composuit Josephus Vajs, Veglae 1909. . . . . „ 4·—

Đacima . . . . „ 1·—

Propheta Oseas. Ex breviario c. r. Bibl. aulicae Vindobonensis transcripsit, notis variisque aliorum codicum lectionibus ornavit Josephus Vajs, Veglae 1910. „ 2·—

Glagolska notarska knjiga vrbničkoga notara Ivana Stašića. Priredio za štampu R. Strohal, Zagreb 1911. „ 4·—

Propheta Habacuc. Ex breviario c. r. bibl. aul. Vindobonensis, r. Academiae Zagrab. transcripsit notis variisque aliorum codicum lectionibus instruxit Dr. Jos. Vajs, Veglae 1912. . . . . „ 3·—

Sophonias-Haggaeus. Ex codice c. r. biblioth. Vindobonensis aulicae transcripsit, annotationibus varisque lectionibus instruxit Dr. Josephus Vajs, Veglae 1913. . . . . „ 3·—

Vjesnik za god. 1912. . . . . „ 2·—

Vjesnik „ „ 1913. . . . . „ 2·—

Gdje je što?

Cijena 2 krune.